

Kıbrıs Seferi'nde (1570-1571) Garip Yiğitler*

Garip Yigits in the Cyprus Campaign (1570-1571)

Serkan OSMANLIOĞLU**

Öz

Osmanlı askerî sistemi, daha kuruluş devirlerinden itibaren belirli sınırlar dâhilinde reayanın gönüllü olarak seferlere katılmasına imkân tanımaktaydı. Düzenli ve daimî orduların ikame edilmesinden sonra da asker sayısının ihtiyaçları karşılamakta yetersiz kaldığı devirlerde gönüllü istihdamına devam edilmiştir. Gönüllülerin orduda istihdamı için devlet daima cazip vaatlerde bulunmuştur. Hem devletin vaatleri hem de reayanın muhtelif sıkıntıları gönüllülerin Osmanlı ordusundaki sayısının artmasına sebep olmuştur. Ateşli silahların giderek daha fazla kullanılması ve “askerî devrim” olarak nitelendirilen gelişmeler de bu artışta, boyutları henüz tam olarak ortaya konulamamış olsa da temel etkenlerden biridir. Bu manada seferlerin mevsimlik olduğu ve kısa sürede sonuca ulaşıldığı ilk devirlerde gönüllülerin muhtelif askerî hizmetlerde istihdamı genel olarak devletin lehine sonuçlanırken, 16. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gerek seferlerin sürekli hale gelmesiyle daha fazla askere ihtiyaç duyulması, gerekse kapıkulu ve tımarlı ordusunun askerî formasyon açısından ateşli silahlar lehine yaşanan değişim karşısında yetersiz kalması devleti bazı adımlar atmaya zorlamıştır. Diğer taraftan aynı dönemde “Küçük Buzul Çağı” olarak adlandırılan kuraklığın tarımsal faaliyetleri sekteye uğratması ve Anadolu’da yaşanan nüfus artışı daha fazla sayıda kişinin sisteme dâhil

---

* Bu makale, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü’nde Prof. Dr. Uğur Demir yönetiminde tamamlanan “Osmanlı Devleti’nde Gönüllü Askerlerden Garip Yiğitler (XVI. Yüzyıl)” isimli doktora tezinden üretilmiştir. Bu vesileyle kıymetli hocam Prof. Dr. Uğur Demir’e teşekkürlerimi arz ediyorum.

** Dr. Öğr. Üyesi, Milli Savunma Üniversitesi Fatih Harp Tarihi Araştırmaları Enstitüsü Yeniçağ Harp Tarihi Anabilim Dalı. E-posta: sosmanlioglu[at]msu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3600-3321.

Geliş Tarihi/Received: 13.02.2023
Kabul Tarihi/Accepted: 05.07.2023

olma vaadiyle gönüllü olarak orduda istihdam edilmesine yol açmıştır. Bu gönüllüler arasındaki en kalabalık grubu ise garip yiğitler oluşturmaktadır. Osmanlı ordusunun önemli bir parçası olan ve hassaten reayadan olan garip yiğitlere dair muhtelif çalışmalar yapılmıştır. Buna rağmen bu askerler, bir savaş özelinde müstakil bir çalışmaya konu edilmemiştir. Bu makalede garip yiğitlerin Kıbrıs Seferi'ndeki (1570-1571) icra ettikleri görevler ve hizmetleri karşılığında sisteme dâhil olma süreçleri ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs Seferi (1570-1571), Garip Yiğitler, Gureba, Osmanlı Askerî Teşkilatı, Gönüllüler.

Abstract

The Ottoman military system had allowed the voluntary enlistment of reaya in military campaigns under certain conditions since its foundation. Even after the establishment of regular and permanent armies, volunteer mobilization remained to fill the needs when the number of soldiers was insufficient. The empire always offered tempting promises for the recruitment of volunteers. Both the promises of the Ottoman government and the various problems of the reaya led to an increase in the number of volunteers in the Ottoman army. The gradual increase in the use of firearms and the so-called "military revolution" was one of the main factors in this increase, although its exact scale has not yet been fully defined. In this sense, while the recruitment of volunteers in military service generally resulted in the state's favor in the early period when the campaigns were seasonal and ended within a short period, from the second half of the 16th century onwards, both the need of more soldiers due to the continuous campaigns and the insufficiency of the kapıkulu and timar forces in following the military changes forced the empire to take some steps. On the other hand, during the so-called "Little Ice Age", that also encountered the same period, the drought disrupted agricultural activities and the population increased in Anatolia. These changes paved the way for more people to voluntarily enlist in the army in order to be a part of the system. The most crowded group among these volunteers was the Garip Yigits. Various studies have been conducted on them who were an important part of the Ottoman army and were mainly from the reaya. Nevertheless, these soldiers have not been the subject of an independent study on a specific war. In this article, the duties of the

Garip Yigits in the Cyprus Expedition (1570-1571) and their involvement in the system in return for their services will be discussed.

Key Words: Cyprus Campaign (1570-1571), Garip Yigits, Gureba, Combatant, Ottoman Military Organization, Volunteers.

Giriş

Osmanlı Devleti'nin askerî başarısının ardına kuruluş yıllarından itibaren teşekkül eden kuvvetli bir askerî yapı ve bunu bir bütün olarak besleyen Osmanlı devlet teşkilatının ve toplumunun olduğu bilinmektedir. Sultanın otoritesi altında muazzam bir lojistik ve ikmal ağına sahip olan Osmanlı ordusu, 16 ve 17. yüzyıllarda ihtiyaçların temini noktasında çağdaşı devletlere göre daha iyi işleyen bir sisteme sahipti¹. Bu sistemin askerî güç kısmında muharebelerdeki süvari gücü olan timarlı sipahi ordusu ve çoğunluğu profesyonel piyade askerlerden oluşan merkez ordusu bulunmaktaydı. Üstelik bu zümrelere giriş (ibtida) ve çıkışların (terfi/tekaüd) belirli kaidelerle belirlendiği ve sıkı kontrol altında tutulduğu bilinmektedir. Buna mukabil zaman zaman devletin teşviki ve şahsî motivasyonlarla sefere katılan savaşçıların yararlılıkları neticesinde muhtelif askerî zümrelere dâhil olduğu görülür.

Osmanlılar timarlı ve kapıkulu ordusunun yetersiz kaldığı veya ekstra insan gücüne ihtiyaç duyulduğu zamanlarda çeşitli vaatlerle reyanın muharip güç olarak gönüllü bir şekilde cephede hizmet etmesini sağlamışlardı. Islahatnâme müelliflerinin reyanın askerleşmelerine dair eleştirilerine² rağmen Osmanlı idarecileri gönüllülerin cephede istihdamı

---

¹ Osmanlı ordusunun muharebe kapasitesi, insan kaynağı ve ikmal-lojistik ağına dair genel bir değerlendirme için bkz. Rhoads Murphey, *Osmanlı'da Ordu ve Savaş, 1500-1700*, çev. M. Tanju Akad, İstanbul 2007.

² Islahatnâme müellifleri hâlihazırda işleyen sistemin bozulacağı endişesiyle farklı gerekçeler öne sürerek sisteme "ecnebi" girişine genel olarak karşı çıkmışlardı. Mesela Lütfî Paşa, reaya sipahi olursa vergi verenlerin azalacağı için padişahın gelirlerinin düşeceğini ifade ediyordu. Bkz. *Lütfî Paşa Âsafnâmesi (Yeni Bir Metin Tesisi Denemesi)*, haz. Mübahat S. Kütükoğlu, İstanbul 1991, s. 24. Öne sürülen bir diğer husus ecnebilere verilecek dirlikler nedeniyle asıl hak sahiplerinin dirliksiz kalmasıydı. Nitekim sipahizade ve eli emirlilerin dirlik alamadıklarından maddî olarak kötü durumda olduklarından şikâyet ediliyordu. Bkz. *Osmanlı Devlet Teşkilatına Dair Kaynaklar Kitâb-ı Mesâlih, Hırzu'l-Mülük ve Kitâb-ı Müstetâb*, haz. Yaşar Yücel, Ankara 1988, s. 187. Yine Koçi Bey, reyadan kimselerin timar sahibi olmasını küfür

ve yararlılık gösterenlerin sisteme dâhil edilmesinden geri durmamıştı. 16. yüzyılın ortalarından itibaren seferlerin sürekli hale gelmesi³ ve ateşli silah kullanımının yaygınlaşması⁴ devletin daha fazla askere ihtiyaç duyması sonucunu doğururken Akdeniz çevresindeki “Küçük Buzul Çağı” olarak adlandırılan iklim olayının tarımsal faaliyetleri sekteye uğratması⁵ ve yaşanan nüfus artışı bir gelir kapısı bulmak niyetiyle gönüllü olarak sefere katılma mecburiyetinde olanların sayısının artmasına vesile oldu. Bu ihtiyaç-mecburiyet minvalinde gerçekleşen ilişkinin tabîi bir sonucu olarak cepheye reaya istihdamının artmasıyla sisteme daha fazla “ecnebi” yani asker kökenli olmayan kimseler dâhil edildi.

Osmanlı idarecilerinin askerî amaçlarla reaya istihdam ettiği durumları birkaç başlık altında toplamak mümkündür. Reayadan muharip olarak yararlanmak istenilen hadiselerin başında nefir-i âmm ilanları gelmektedir⁶. Kuruluş devrinden itibaren düşman saldırılarında mevcut askerlerin yeterli olmadığı düşünüldüğünde bu yola başvurulmuş ve halktan gönüllü asker toplanması yoluna gidilmiştir⁷. Yine taht

---

derecesinde yanlış olarak görüyordu. Bkz. *Koçi Bey Risalesi*, haz. Ali Kemal Aksüt, İstanbul 1939, s. 24.

³ Savaşların mevsimlik olmaktan çıkarak cephe savaşlarına dönüşmesi sonucunda askerî hareketliliğin sürekli hale geldiği vurgusu için bkz. Özgür Kolçak, 17. Yüzyıl Askeri Gelişimi ve Osmanlılar: 1660-1664, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul 2012, s. 86.

⁴ Ateşli silah kullanımının artmasıyla reayadan genç nüfusun paralı asker olarak istihdam edilmeleri hakkında bkz. Halil İnalçık, “Military and Fiscal Transformation in the Ottoman Empire, 1600–1700”, *Archivum Ottomanicum*, Sayı 6 (1980), s. 288-289.

⁵ Bu husus müstakil bir çalışmaya da konu edilmiştir. Bkz. Sam White, *Osmanlı’da İsyân İklimi, Erken Modern Dönemde Celali İsyanları*, çev. Nurettin Elhüseyni, İstanbul 2013.

⁶ Devletin ve reayanın ihtiyaç-mecburiyet temelli olan ilişkisini göstermesi açısından İzladi ve Varna Savaşları sırasında yapılan nefir-i âmm çağrısı mühimdir. Osmanlı reayası, düşman saldırısına karşı mücadele etmeyi ifade eden II. Murad’ın ilk nefir-i âmm çağrısına yoğun bir katılım göstermemiş; sultanın sefere katılanlara hizmetleri mukabilinde dirlikler verileceğini ifade eden ikinci emri karşısında daha fazla katılım göstermişti. Bu da gönüllüğün şarta bağlı olmasını göstermesi açısından kayda değerdir (Murat Tuğluca, “Osmanlı’da Nefir-i Âmm Uygulamasının Erken Dönem Örnekleri ve Toplumsal Dinamizme Yansıması”, *Belleten*, Sayı 289 (2016), c. 80, s. 780-790).

⁷ Nefir-i âmm ve Osmanlı tecrübesiyle ilgili bkz. Murat, Tuğluca, “Osmanlı’da Nefir-i Âmm Uygulaması”, s. 773-796.

kavgalarında bazen dirlik vaadiyle halktan asker toplandığı olurdu. Yavuz Sultan Selim ve Şehzade Ahmed kavgasında ortaya çıkan ve hassaten Şehzade Selim ve Şehzade Bayezid kavgası sırasında şöhret bulan “yevmlüler”, taht kavgaları sırasında reayanın istihdam edilme şekillerindedir⁸. Şayet desteklenen şehzade başarılı olursa etrafındaki gönüllü gruplara dirlik kapısı açılmaktaydı⁹.

Erken dönemlerden itibaren reayanın askerî sınıfına dâhil olduğunu gösteren bilgiler vardır. Mesela akıncı ocağının neferlerini gönüllü olarak gelen genç ve güçlü Türk nüfus oluşturmaktaydı. Ayrıca bunların başarılı olanlarına dirlik de verilmekteydi¹⁰. Serhad bölgelerinde de hatırı sayılır miktarda gönüllünün bulunduğu ve dirlik elde etmek amacıyla muharebelere katıldığı bilinmektedir¹¹. İl erleri teşkilatı da reayanın asker olarak istihdam edildiği yerlerden biriydi. İl erleri, ekseriyetle bir yiğitbaşı komutasından genellikle köylerde bazen de şehirlerde teşkil edilen bir milis kuvvet özelliği göstermektedir¹². İhtiyaç halinde seferlere katılan ancak genellikle muhafaza görevlerinde yer alan il erlerinin insan kaynağı tıpkı nefir-i âmm askerleri gibi reayadan kimselerdi¹³. Yukarıda sayılan istihdam yöntemleri haricinde Osmanlı

---

⁸ Yevmlü askerlerin yazılması ve Şehzade Bayezid ile Şehzade Selim arasında yaşanan kavga için bkz. Şerafettin Turan, *Kanuni'nin Oğlu Şehzade Bayezid Vak'ası*, Ankara 1961.

⁹ Mesela Şehzade Selim'in kardeşine karşı yazdığı yevmlü askerlere İstanbul'da muhtelif dirlikler tevcih edilmişti. Hatta Karaman ve Anadolu vilayeti zaim ve sipahileri kadimî reyalarından olan kimseleri İstanbul'da gördüklerinde yakalarına yapışarak rüsumlarını istemiş ve durum padişaha intikal etmişti. Verilen emirle işin aslı araştırılmış ve bunların yevmlü yazılarak dirlik alanlar olduğu anlaşılmıştı (Selânikî Mustafa Efendi, *Târîh-i Selânikî (971-1003/1563-1595)*, c. 1, haz. Mehmet İpşirli, Ankara 1999, s. 56-57).

¹⁰ Mustafa Alkan, “Osmanlı Devleti'nde Akıncı Ocağının Sonu”, *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, Sayı 13 (2013), c. 7, s. 111

¹¹ Pal Fodor, “Serhatte Ekmeğini Çıkarmak: 16. Yüzyıl Osmanlı Ordusunda Gönüllüler”, *Kızıl Elma*, çev. Özgür Kolçak, İstanbul 2020, s. 413-456. Ayrıca bkz. Serkan Osmanlıoğlu, *Osmanlı Devleti'nde Gönüllü Askerlerden Garip Yiğitler (XVI. Yüzyıl)*, s. 121-132.

¹² Osmanlı öncesinde de Moğol işgali sırasında Anadolu'da Ahilerin bünyesinde bulunan yiğitbaşılardan komutasında teşkilatlanmış köy gençlerinin il erleri teşkilatını oluşturduğu bilinmektedir. Bkz. Mücteba İlgürel, “İl Erleri”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi (=DİA)*, c. 22, s. 59-61.

¹³ İl erlerine hizmetleri mukabilinde bir temessük verilir, buna göre silah taşıyabilirler

reayasının dirlik alabilmek ya da askerî sınıfa geçmek için tercih ettiği yollardan bir diğeri mevcut askerlerin yanında “hizmetkâr” adı altında sefere katılmaktı. Bu şekilde sefere katılıp aradığını bulmadığından hizmetini terk edenler ise cezaya çarptırılırdı¹⁴.

Gönüllü savaşçıların istihdamındaki bir diğeri önemli amil devletin ihtiyaç duyduğu hallerde çeşitli vaatlerle sefer çağrısında bulunmasıydı. Buna göre muhtelif seferler öncesinde “*gazâdan ve cihaddan safalu*” yarar yiğitlerin muharebeye çağrıldığı ve kendilerine dirlik sözü verildiği bilinmektedir¹⁵. Bu manada devletin çağrısına uyup seferlere gönüllü olarak katılanların kimlikleri de farklılık arz eder. Bunlardan en sık karşımıza çıkan gruplar sipahizâde, zaimzâde, çavuşzâde, mazul askerler, muhtelif kale askerleri ve garip yiğitlerdir¹⁶. Gazâdan safâlu, yarar yoldaşlar, yarar yiğitler, dirliksiz yiğitler, garip yiğitler, dirliksiz garip yiğitler, tüfenk-endaz gönüllü yiğitler gibi farklı

---

ve öldürdükleri suhlerden dolayı yargılanmazlardı. Bkz. Mücteba İlgürel, “İl Erleri Hakkında”, *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, Sayı 12 (1998), s. 131-133.

¹⁴ Musa Günay, 55 Numaralı Mühimme Defteri, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Samsun 1996, s. 273-274. Kapıkulu sipahilerinin hizmet erleriyle ilgili ayrıca bkz. Coşkun Ünsal, Osmanlı Askerî Teşkilatında Kapıkulu Süvarileri (XVI-XVII. Yüzyıllar), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul 2023, s. 258-262.

¹⁵ Mesela 1484 Boğdan Seferi’ne gidileceği vakit sancakbeylerine gönderilen emir şu şekilde idi; “...her biriniz taht-ı hükümetinizde olan yerlerde çağırub i lâm u ilân idesiz: **Gazâdan ve cihaddan safalu olan kimesneler ve doyumluk taleb iden kimesneler ve yarar yoldaş olur, kılıcıyla etmek çıkaran kimesneler ve yoldaşlığı ile timar almak isteyenler âlât-ı harbleri ve esbâb-ı ceşleri ile gelüp bu mübârek gazâda benimle bile olup ... behremend olup doyumluklar bulalar...**” denilmekteydi. Bkz. Halil İnalıcık, “Osmanlı İdare, Sosyal ve Ekonomik Tarihiyle İlgili Belgeler: Bursa Kadı Sicillerinden Seçmeler”, *TTK Belgeler Dergisi*, Sayı 14 (1981), c. 10, s. 16; Benzer bir durum 1565 Malta Seferi için de geçerli idi. Selanikî’nin ifadelerine göre padişahın “*Gazâ vü cihâd ecr ü sevabına tâlib ü râğib olanlardan ve kapum kullarından yararlık idüp her kimse ki terakkî ve mertebe isterse varsunlar, rızâ-yı hümayünüm vardur*” fermanıyla her kesimden oldukça fazla katılım olmuş ve “*her sınıftan çok kimse şevk ü zevk ile yazılıp*” donanmacı olmuşlardı. Bkz. *Târîh-i Selânikî*, c. 1, s. 6; Mora, Eğriboz, Tırhala, Cezâyir, Karlılı, Karesi, Menteşe ve Aydın’dan toplanacak gönüllü cenkçilerle ilgili ayrıca bkz. *6 Numaralı Mühimme Defteri (972 / 1564–1565) <Özet-Transkripsiyon ve İndeks> I*, haz. Hacı Osman Yıldırım vd., Ankara 1995, s. 298.

¹⁶ Sefere katılan gönüllü gruplarla ilgili bkz. Pal Fodor, “16. Yüzyıl Osmanlı Ordusunda Gönüllüler”, s. 419-435.

isimlerle¹⁷ sefere çağırılan reayanın oluşturduğu garip yiğitler, gönüllü zümreler içerisindeki en kalabalık grubu oluşturmaktaydı¹⁸.

Reayadan gönüllü olarak sefere katılanları ifade eden “garip yiğit” tabirinin, ilk defa ne zaman kullanıldığı tespit edilememiştir¹⁹. Bununla birlikte reayadan güçlü kuvvetli kişilerin, askerî sisteme dâhil olmak için paşa ve beylerle birlikte seferlere katılan “garip yiğit”e dönüştüğü görülür. Bu durum hem insan gücü hem de ateşli silahların kullanımını konusunda devletin ihtiyaçlarının karşılanması için pratik bir çözüm olarak değerlendirilebilir. Diğer yandan garip yiğitlik, reayanın hizmette bulunarak askerî sisteme dâhil olmasının en önemli meşru yollarından biridir. Mesela Ayn Ali Efendi, timar sistemine dair düzenlemeleri anlattığı eserinde garip yiğitleri şu şekilde tarif eder;

“Re’âyâ ata binüp kılıç kuşanmak yokdur. Derûnunda şecâ’at olan garîb yiğitler asker tâifesine ve sancak beğlerine ve

---

¹⁷ Kıbrıs Seferi'nden sonraki bir tarihe ait olsa da 1578 şark seferlerinin başlangıç yıllarına tekabül eden bir ferman bizlere toplanacak gönüllü savaşçılar için kullanılan isimlendirmeler hakkında da bilgi vermektedir. İçil ve Semendire sancakbeylerine gönderilen emirde sefer için “*tüfeng-endâz gönüllü tâ’ifesi*” yazılmasının emredildiği ve ata ve silaha sahip olan “*tüfeng-endâz garib yiğitlerden*” dirlik isteyenlerin Ferhat Paşa’ya yetiştirilmesi istenmektedir. Emrin sonunda ise yazılacak gönüllü askerlerle ilgili “*tüfeng-endâz kullarından dirliksiz yarar yiğitler*” ve doğrudan “*gönüllü*” isimlendirmeleri tercih edilmektedir. Bkz. *Mühimme Defteri 44*, yay. haz. Mehmet Ali Ünal, İzmir 1995, s. 68.

¹⁸ Osmanlı idarecileri tarafından sunulan yoldaşlık defterlerinde garip yiğitlerin sayısı diğer askerî zümrelere oranı oldukça yüksektir. Mesela 1555/1572-1597 yılları arasında yoldaşlığı nedeniyle Budin beylerbeyleri tarafından arz edilen askerlerin ¼’ini garip yiğitler oluşturmaktaydı. Bkz. Serkan Osmanlıoğlu, *Garip Yiğitler (XVI. Yüzyıl)*, s. 127.

¹⁹ Garip yiğit tabiriyle anılan savaşçılara dair tespit edebildiğimiz en erken tarihli kayıt II. Murad devrine aittir. Bkz. *Hicri 835 Tarihli Suret-i Defter-i Sancak-i Arvanid*, neşr. Halil İnalçık, Ankara 1987, s. 11, 42, 115; bunların haricinde bir tanesinde “garip kişidir” notu vardır. Bkz. s. 81. Mezkûr örneklerden iki tanesi (s. 42, 115) bazı çalışmalarda merkez teşkilatında bulunan gureba bölükleri mensupları olarak değerlendirilse de (Abdülkadir Özcan, “Gureba Bölükleri”, *DİA*, c. 14, s. 201) bu kişilerin gureba bölüklerine mensubiyetlerini bildiren herhangi bir ibare yoktur. Buradaki garip yiğit ve garip ibaresi sonraki yüzyıllarda da devam eden “başka yerden gelen, yabancı” anlamında olmalıdır. Nitekim aynı defterdeki iki örnekte yer alan “*Karaman’dan garib yiğittir*”, “*Aydınlu’dan yeyen garib yiğid*” ibareleri bu hususu teyit eder mahiyettedir.

*beğlerbeğlerine hidmetkâr olup ve serhadlerde kalup serhad dirliğine geçer; ol serhadde hizmeti müşâhede olundukda serhad beğlerbeğileri ve sancakbeğileri yoldaşlığı olduğun arz ve defter idüp hizmeti mukâbelesinde serhad ulûfesinden kânûn üzere tîmâra çıkar...*²⁰

Dirlik elde amacıyla devletin sefer emrine cevap veren gönüllü savaşçıların nasıl bir organizasyona tabi tutulduklarıyla ilgili muhtelif bilgiler vardır. Yukarıda geçtiği üzere garip yiğitlerin sancakbeyleri ve beylerbeyilerin kapılarına girerek onların emrinde hareket edebiliyorlardı. Bir sefer özelinde Osmanlı idaresinin gönderdiği savaşçı temin emirlerinde ise genellikle bu savaşçılar toplandıktan sonra 10 kişiye bir bölükbaşı, odabaşı ve başbuğ/serdar tayin edilmekteydi. Tüm gönüllülere genel bir serdar tayin edildiğine dair karineler de mevcuttur. Mezkûr savaşçıların cepheye gitmesinden önce bazen İstanbul’da, bazen kendilerine yakın bir bölgede toplanmaları emredilebiliyordu. Bunun yanında ordunun geçeceği güzergâhta bir menzile gelmeleri emredildiği gibi toplandıkları bölge beyinin komutasına da girebiliyorlardı²¹.

Arşiv vesikalarına yansıdığı kadarıyla muharebelerin pek çok aşamasında önemli rol oynayan bu savaşçılar hakkında mevcut literatürde tafsilatlı bilgi bulunmamaktadır. Gönüllü olarak sefere katılan ve dirlik elde eden bu taifenin Osmanlı askerî teşkilatında nerede durduğu ve muharebelerde nasıl bir fayda sağladığı hususu izah edilmesi gereken bir mesele olarak karşımızda durmaktadır. Bu manada elinizdeki

---

²⁰ Ayn Ali Efendi, “Kavânin-i Âl-i Osman Der-Mezâmîni Defter-i Dîvân”, *Osmanlı Kanunnâmeleri*, haz. Ahmet Akgündüz, c. 9, İstanbul 1996, s. 65; Ayn Ali’nin yazdıklarıyla büyük oranda benzer olan ancak garip yiğitlerin serhadde nasıl gittikleriyle ilgili daha ayrıntılı bilgiler verilen bir risalede şunlar anlatılır: “**Re’âyâ ata binüp kılıç kuşanmak yokdur. Gönlinde olan garîb yiğît sipâhî hizmetkârı olup sefere gidüp ve serhadlerde kalup serhad dirliğine geçer. ... def’âtle yararlığı ve dilâverliği zâhir olmuş ola ra’yetlikden halâs olup ibtidâdan emr olmağa andan sonra müstahik olur ve ibtidâdan emri olana mîrmîrân berât vermeyüp tezkire verir.**” Bkz. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Fatih Koleksiyonu, nr. 3497, vr. 22a-23b; Garip yiğitlerle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Serkan Osmanlioğlu, Garip Yiğitler (XVI. Yüzyıl). Bir garip yiğidin timar elde etme sergüzeşti için ayrıca bkz. Muhsin Soyudoğan, “Bir Timar, Bir Ömür: Divane Müslüm’ün Trajikomik Hikâyesi”, *Toplum ve Bilim*, Sayı 145 (2018), s. 140-163.

²¹ Gönüllü savaşçıların toplanması, serdar tayinleri ve organizasyonuna dair bkz. Serkan Osmanlioğlu, Garip Yiğitler (XVI. Yüzyıl), s. 72-79.

çalışmada dirlik elde etme ümidiyle 1570-1571 Kıbrıs Seferi'ne katılan garip yiğitler ele alınacaktır.

Osmanlı ordusundaki gönüllü savaşçılar içerisinde önemli bir zümre olarak temayüz eden garip yiğitlerin Kıbrıs'ın fethinde yer aldıkları ve muhtelif vazifeler ifa ettikleri anlaşılmaktadır²². Bu manada sefere katılan garip yiğitlerle ilgili ana kaynaklarımızı arşiv vesikalari oluşturur²³. Hassaten sefer sırasında tutulan ruuslar ve daha sonra yapılan

---

²² Kıbrıs Seferi'ne gönüllü olarak katılan ve garip yiğit olarak nitelendirilmeyen başka zümreler de mevcuttu. Hama beyinin arz ettiği bir sipahiye sefere gönüllü geldiği için terakki isteniyordu (“*Humus sancağında sekiz bin beş yüz timarı olan Mustafa için Kıbrıs'a gönüllü gelip Mağusa muhasarasında ziyâde hizmet ve yoldaşlıkda...*”, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (=BOA), *Kamil Kepeci Tasnifi* (=KK), nr. 221 s. 151 4 Muharrem 979/29 Mayıs 1571); Yine Antalyalı Mehmed Çavuş da kendisiyle birlikte gönüllüler tedarik etmişti. Mehmed Çavuş'un Antalya'dan getirdiği gönüllüler 10 kişi idi. Bunlardan Lefkoşa muhasarasında toprak taşırken saçma ile vurulan Mustafa b. Uğur adlı bir nefere Antalya Kalesi'nde hisar gediği verilirken diğerleri ibtidadan 2.000 akçelik timar almaya hak kazanmıştı (KK, nr. 221, s. 20 (6 Rebiulevvel 978/8 Ağustos 1570); ayrıca bkz. KK, nr. 221, s. 36 (11 Rebiulahir 978/12 Eylül 1570). İsimleri yazılı gönüllülerden Mehmed'in yanında “*re'is-i liman-ı Antalya*” yazarken, diğerlerinde herhangi bir ifade yoktur. Diğer neferlerin isimleri; Mahmud b. Kaya, Mehmed b. Abdullah, Mehmed b. Durmuş, Mustafa b. Abdullah, Hasan b. Abdullah, Mehmed b. Ali, Mehmed b. Haydar, Mustafa, Durbalı idi. Ayrıca bkz. BOA, *Mühimme Defterleri*, nr. 8, s. 124, 144; BOA, KK, nr. 64 s. 135.

²³ Kıbrıs Seferi'ne katılan gönüllü savaşçılardan olan garip yiğitler isim benzerliğinden dolayı bazı çalışmalarda sehven kapıkulu süvari zümrelerinden gureba bölükleri ile karıştırılmaktadır. Mesela bkz. Kenan Kaya, 11 Numaralı Mühimme Defteri'nin (H.978-986/1570-1578) Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019, s. 49. Bahse konu defterde gureba bölüklerinden kimselerin de timar aldığı kayıtlar söz konusudur. Buna mukabil gönüllü savaşçılardan farklı olarak bölük ve ulufe miktarları zikredilmektedir. Mesela Anadolu beylerbeyine gönderilen emirde “*sâbıka garib yiğitlerden doksan birinci bölükte yevmi altı akça*” alan Hasan'a mahlûlden timar verilmesi isteniyordu. Bkz. 11 Numaralı Mühimme Defteri, s. 221. Merkez ordusundaki gureba bölüklerinden birine dirlik ya da terakki verileceği zaman ilgili örnekte olduğu gibi bölüğü ve ulufesi zikredilmektedir. Reaya kökenli savaşçıları ifade eden garip yiğitlerden birine dirlik verileceği zaman ise “*garip yiğitlerden ....*” şeklinde bir kalıp kullanılmaktadır ve istisnâ bir başarı göstermedikleri sürece ibtidâdan 2000-3000 akçelik dirlikler almaktadırlar. Merkez ordusundaki gureba bölüklerinin ulufelerinin her bir akçesine 1000 akçe mukabili olarak timar almaları kanundu. Bu manada ibtida akçelerinin 6, 7, 8 ve genellikle 9 akçe olduğu düşünüldüğünde en az 6.000-8.000 arasında değişeceğini ve genel olarak en düşük rütbeli kapıkulu sipahisinin 9.000 akçelik timar alacağını

tevcihler garip yiğitlerin nerelerde hizmet ettikleri ve karşılığında ne aldıklarıyla ilgili bilgiler ihtiva etmektedir. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nde Mühimme Defterleri arasında bulunan 8 numaralı defter, Kamil Kepeci tasnifindeki ruus defterleri arasında bulunan 221 numaralı defter ve yine Kamil Kepeci tasnifindeki ahkâm defterleri arasında bulunan 64 numaralı defter garip yiğitlerin seferdeki faaliyetlerini ortaya çıkarabilmemiz açısından önemlidir²⁴. Yine garip yiğitlerin toplanmaları ve nakilleri hususunda da mühimme defterlerindeki kayıtlar önem arz eder.

Garip yiğitlerin başarıları mukabilinde aldıkları timarların nerelerden verildiğiyle ilgili bilgileri hem ruus kayıtlarında hem de timar ruznamçe defterlerinde bulmak mümkündür. Sefer yılına ve sonraki yıllara tekabül eden defterlerde bu minvalde kayıtlar bulunmaktadır.

Arşiv vesikaları garip yiğitlerle ilgili bazı hususları aydınlatma noktasında orijinal bilgiler ihtiva etse de maalesef sayılarına dair net bir veri sunmamaktadır. Tablo 1'de *KK*, nr. 221 esas alınarak verilen sayılar, başarı gösterdiği için idareciler tarafından merkeze dirlik tevcihini için arz edilen kişilerdir. Bunun yanında idarecilerin yararlılık gösterenleri arz ettiği yoldaşlık defterlerinde²⁵ garip yiğitlerin sayılarının farklılık gösterdiği görülür. Mesela tabloda görüldüğü üzere Anadolu beylerbeyinin arz ettiği gönüllü savaşçıların sayısı 12'dir. Ancak

---

hatırda tutmak gerekir. Kapıkulu sipahilerinin maaşları ve timar tasarrufları hakkında bkz. Coşkun Ünsal, Osmanlı Askerî Teşkilatında Kapıkulu Süvarileri (XVI-XVII. Yüzyıllar), s. 155-156, 224.

²⁴ İlgili defterler daha önce İdris Bostan tarafından ("Kıbrıs Seferi Günlüğü ve Osmanlı Donanması'nın Sefer Güzergâhı", *Dünden Bugüne Kıbrıs Meselesi*, yay. haz. Ali Ahmetbeyoğlu ve Erhan Afyoncu, İstanbul 2001, s. 31-36) kullanılmış ve ehemmiyetlerine vurgu yapılmıştır. *Mühimme Defterleri* nr. 8 ve *KK*, nr. 221 aynı tarihlerde başlayan defterler olup benzer kayıtları ihtiva etmektedir. İki defter de donanmanın Beşiktaş'tan Yedikule'ye gitmesiyle başlamaktadır. Ancak *KK*, nr. 221'de garip yiğitlerle ilgili kayıtların daha fazla olduğunu ifade etmemiz gerekir. Ayrıca *Mühimme Defterleri*, nr. 8 muhtemelen yanlış ciltlenmeden dolayı hüküm suretleri kronolojik bir sıra takip etmemektedir.

²⁵ Yoldaşlık defterleri, Osmanlı idarecilerinin maiyetindeki askerlerin başarıları mukabilinde alacakları dirlik ve terakkilerle ilgili merkeze gönderdiği defterleri ifade etmektedir. Osmanlı taşra bürokrasisinin ürettiği bu defterler için bkz. Zekai Mete, "Osmanlı Taşrasında Bürokratik Muamelat: Sancakbeyi Belge ve Defterleri", *Osmanlı Araştırmaları*, Sayı 19 (1999), s. 192.

Mühimme Defterleri, nr. 11, s. 38-39 arasına eklenen ve muhtelif Osmanlı idarecilerinin arz ettiği kişilerin bulunduğu defter²⁶ farklı bir sayı vermektedir. Zaim, sipahi, sipahizâde, paşa ve beylerin kendi adamları ile garip yiğitlerin kaydedildiği bu defter, idarecilerin arz ettiği yoldaşlık defterlerinden oluşmaktadır. Anadolu beylerbeyinin arz ettiği defterde ise garip yiğitlerin sayısı 91'dir²⁷. Yine aynı mühimme defterindeki muhtelif hükümlerde Anadolu beylerbeyinin arz ettiği 6 garip yiğide timar istenmektedir²⁸. Dolayısıyla 97 garip yiğidin arz edildiği görülmektedir. KK, nr. 221'deki sayıyla birlikte toplamda 109 garip yiğit yapmaktadır²⁹. Anadolu beylerbeyinin arz ettiği garip yiğitlerin sayısının farklı olmasının sebebi Lefkoşa fethinden sonra göndermiş olduğu mezkûr yoldaşlık defteri olmalıdır. Zira sefer sırasında tutulan kayıtlardan oluşan *Mühimme Defterleri*, nr. 8 ve KK, nr. 221'de bulunan kayıtlardaki garip yiğit sayısı ile *11 Numaralı Mühimme Defteri*, s. 172'deki sayılar aynı değildir. Nitekim 11 Numaralı Mühimme defterine eklenen yoldaşlık defteri Lefkoşa muhasarasında yer alan garip yiğitleri ihtiva ederken, KK, nr. 221'deki kayıtlar daha çok Mağusa muhasarasında yararlılık gösteren garip yiğitlere dairdir.

Sefere katılan ve başarı gösteren garip yiğitlerin sayılarının belirlenmesindeki bir diğer olumsuz durum da defterlerdeki bazı kayıtların aynı, bazılarının farklı olmasıdır. Mesela KK, nr. 221'deki doğrudan garip yiğit olarak kaydedilenlerin sayısı 370 nefer iken bu sayı 8 numaralı mühimmede 45'tir³⁰. Diğer taraftan sefer ruznamesi olarak

---

²⁶ 32 sayfa olan defterde Lefkoşa Kalesi fethinde bulunan sancak beylerinin maiyetinde bulunan askerlere verilen terakki miktarları ile beylerin kendi maiyyetlerinde bulunan garip yiğitlere verilen ibtidadan timarlar kaydedilmiştir. Bolu, Menteşe, Karahisar, Hamid, Teke, Kengırı (Çankırı), Ohri, İlbasan ve Prizrin sancakları ile Anadolu Beylerbeyliği'nden başarılı görülen askerler yer almaktadır. Defter için bkz. 11 Numaralı Mühimme Defteri, s. 152-183.

²⁷ 11 Numaralı Mühimme Defteri, s. 172-175.

²⁸ 11 Numaralı Mühimme Defteri, s. 185, 223, 264, 273, 290.

²⁹ KK, nr. 221'de Anadolu beylerbeyinin arz ettiği garip yiğitlerin isimlerini Mühimme Defterleri, nr. 11'deki kayıtlarla mukayese ettiğimizde kayıtların yalnızca iki tanesi (Cafar b. Abdullah ve Mehmed b. Abdullah) eşleşmektedir (KK, nr. 221, s. 166, 172; 11 Numaralı Mühimme Defteri, s. 174-175). Dolayısıyla Mühimme Defterleri nr. 11'deki yoldaşlık defterinin diğerlerinden ayrı olarak gönderildiği anlaşılmaktadır.

³⁰ Her iki defterde de yer alan aynı kayıtlar için bkz. *Mühimme Defterleri*, nr. 8, s. 96, 109, 111, 137, 140, 144; KK, nr. 221, s. 17, 19, 20, 70-71, 40,

değerlendirebileceğimiz bu iki deftere kaydedilen bazı isimlerde garip yiğit ibaresi bulunmadığı halde başka defterlerde aynı kişilere dirlik verilmesini havi emirde garip yiğit olarak nitelendirdikleri de vakidir. Mesela düşmandan “*yarar dil ve baş*” getirdiği için dirlik verilen üç nefer için bu durum söz konusudur³¹. Ali b. Abdullah, Memi b. Ramazan ve Hüsrev b. Abdullah’la ilgili bu iki defterde sadece isimleri ve yararlılıkları yazarken muhtelif askerî zümrelerin timarları hakkında ibtida ve terakki emirlerini havi başka bir defterde üç neferden garip yiğit olarak bahsedilmektedir³². Şu halde mevcut kayıtlardan hareketle sefere katılan garip yiğitlerle ilgili net bir sayı vermenin güç olduğu anlaşılmaktadır.

1. Kıbrıs Seferi ve Garip Yiğitler

16. yüzyılda Venediklilerin elinde bulunan Kıbrıs, korsanların yoğun olarak faaliyette bulunduğu bir yerdi. Bu haliyle hem imparatorluk coğrafyasındaki seyrüsefer için hem de Doğu Akdeniz’deki askerî faaliyetler için önemli bir tehdit oluşturuyordu. Bu manada bölgenin güvenliğinin sağlanması için adanın ele geçirilmesi gerekiyordu. Adanın fethinin dinî açıdan da ehemmiyeti söz konusuydu. Nitekim Ebüssuûd Efendi verdiği bir fetvada adanın daha önce İslam toprağı olduğunu, buradaki İslam eserlerinin tahrip edildiğini vurgulamaktaydı. Yine Endülüs’ten kaçarak Osmanlılara sığınan ve Kıbrıs kralı olmak isteyen Yasef Nasi de Osmanlıların adaya yönelik ilgisini canlı tutmak için çeşitli girişimlerde bulunmaktaydı. Bu manada askerî, dinî ve ticarî gerekçelerle 1568’de sefer hazırlıklarına başlanması emredildi. Osmanlı donanması İstanbul’dan üç grup olarak yola çıkacaktı. İlki, Murad Reis komutasında olan 25 gemilik bir filoydu. Bu filonun görevi Rodos’u üs edinerek düşman hakkında bilgi edinmek ve Kıbrıs’a gelecek muhtemel yardımları engellemektir. Piyale Paşa komutasındaki ikinci filo ise 36 kadirge, 12 çekdiri, 8 mavna ve hayvan, zahire, yiyecek ve top taşımak için 80

³¹ *Mühimme Defterleri*, nr. 8, s. 11 (Selh-i Muharrem 978/4 Temmuz 1570); *KK*, nr. 221, s. 8 (Selh-i Muharrem 978/4 Temmuz 1570).

³² *KK*, nr. 64, s. 12 (Gurre-i Safer 978/5 Temmuz 1570). Ali b. Abdullah, 8 numaralı mühimmede ve *KK*, nr. 64’te Bâli b. Abdullah olarak yer almaktadır. Her iki defterde tashih ibaresi yer almaktayken “*sâhib-i sa’adet yanında ismim Ali’dir dimeğin hüküm tashih olundu*” (*Mühimme Defterleri*, nr. 8, s. 11), “*İsmi Ali imiş. Sahib-i sa’adet emriyle sonra Ali deyü tashih olundu*” (*KK*, nr. 64, s. 12), *KK*, nr. 221, s. 8’de ismin doğru yazıldığı görülmektedir.

gemiden oluşuyordu. Lala Mustafa Paşa ile hareket eden üçüncü filoda ise 124 gemi vardı³³. 9 Eylül 1570'te Lefkoşa'nın alınmasıyla başlayan Kıbrıs Seferi, 1 Ağustos 1571'de Mağusa'nın fethedilmesiyle tamamlanacaktı³⁴.

Sefere çıkan Osmanlı ordusunun 60.000 ilâ 100.000 arasında olduğu ifade edilmektedir³⁵. Kıbrıs Seferi sırasında Roma'da bulunan savaşla ilgili müstakil bir eser kaleme alan Antonio Maria Graziani, Osmanlı ordu mevcudunu, 9.000'i yeniçeri olmak üzere, 70.000 civarında veriyordu. Bu sayı yazarın ifadesiyle köleler ve ordugâhın işlerinden sorumlu kişilerle birlikte 100.000'i buluyordu. Bunların yanında “yağma” ümidiyle gelen birçok gönüllünün de olduğuna işaret etmekteydi³⁶. Gönüllü savaşçıların sayısının yüksekliğe işaret eden tek müellif Graziani değildir. Setton da çağdaş kaynakları kullanarak kaleme aldığı eserinde Osmanlı ordusunun sayısı hakkında Mağusa muhasarasında bizzat bulunan Nestor Martinengo'dan naklen şu bilgileri verir: “*Düşman ordusu her rütbeden 200 bin kişi ihtiva ediyordu; bunların 80 bini paralı askerdi, ayrıca Suriye, Karaman, Anadolu ve hatta İstanbul'dan alınmış 14 bin yeniçeri vardı. Ayrıca 60 bin kılıçlı maceraperest vardı*”³⁷. Macerapereslerin fazla olmasının sebebi olarak ise Graziani gibi yağmaya matuf olarak izah etmekteydi. Hatta bununla ilgili olarak Lala Mustafa Paşa'nın Mağusa muhasarasına olan katılımı artırmak için Türk toprakları boyunca Mağusa'nın Lefkoşa'dan daha zengin olduğu söylentisini yaydığını kaydeder³⁸. Osmanlı müelliflerinin

---

³³ Kıbrıs Seferi'ne giden Osmanlı donanması ve faaliyetleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. İdris Bostan, “Kıbrıs Seferi Günlüğü”, s. 31-36.

³⁴ Kıbrıs Seferi'yle ilgili bkz. *Kıbrıs Seferi (1570-1571), Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi*, cilt 3/3, Ankara 1971; İdris Bostan, “Kıbrıs Seferi Günlüğü”, s. 11-38; Recep Dünder, “Kıbrıs'ın Fethi”, *Türkler*, c. 9, ed. H. C. Güzel, K. Çiçek ve S. Koca, Ankara 2002, s. 667-678.

³⁵ Kemal Çiçek, “Kıbrıs”, *DİA*, c. 25, s. 373; *Kıbrıs Seferi (1570-1571), Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi*, c. 3/3, s. 65.

³⁶ Antonio Maria Graziani, *Kıbrıs Savaşı 1570-1571*, ed. R. Halluma, çev. Ali Çakıroğlu, Lefkoşa 2017, s. 43, 49; Zinkeisen, Lala Mustafa Paşa komutasında Kıbrıs Adası'na çıkan ordunun mevcudunu 50.000 yaya ve 2.000 sipahi olarak vermektedir. Bkz. *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, c. 2, çev. Nilüfer Epçeli, İstanbul 2011, s. 663.

³⁷ Kenneth M. Setton, *The Papacy and The Levant, The Sixteenth Century from Julius III to Pius V*, c. 4, Philadelphia 1984, s. 1043.

³⁸ *The Papacy and The Levant*, c. 4, s. 1043.

verdiği bilgilerde sayı verilmesi de gönüllü askerlerin orduda bulunduğunu göstermektedir. Pîrî, Kıbrıs'ın fethini konu alan eserinde Rum, Karaman, Maraş ve Kıbrıs beylerbeyilerinin yanındaki gönüllü askerlere atıfta bulunmaktadır³⁹. Yabancı ve yerli kaynaklar bu gazâdan safâlu/maceraperest savaşçılar hakkında net bir sayı veremeseler de Osmanlı ordusundaki varlıkları hakkında mutabıktırlar.

2. Garip Yiğitlerin Temin Yerleri ve Teçhizatları

Kıbrıs'a yapılacak sefere asker temini için Cezâyir-i Bahr-i Sefîd, Anadolu, Rumeli, Rum, Dülkadir, Karaman, Halep, Şam ve Trablusşam eyaletlerine emir gönderilmişti. Korunması gereken bölgelerin sancaklarındaki askerler muhafaza için ayrılmış, diğer sancaklardakiler sefere katılmışlardı⁴⁰. Bunlar haricinde muhtelif bölgelerden toplanması istenen gönüllü askerler de mevcuttu. Mesela Şam beylerbeyine gönderilen fermanla Kıbrıs Seferi için toplanması istenen kavvas ve gönüllülerin bir an önce gönderilmesi istenmekteydi. Yine Varna'da gemi inşasıyla meşgul olan Ali Çavuş'a, Sofya kadısına, Bursa kadısına da gönüllü toplanmasıyla ilgili emirler gönderilmişti⁴¹. Toplanan gönüllülerin hem İstanbul'a getirilerek donanmayla gönderildiği⁴² hem de Silifke'de ve Fenike'de toplanan diğer askerlerle birlikte Kıbrıs'a gittikleri anlaşılmaktadır⁴³.

Yukarıda zikredildiği üzere sefere gelen gönüllülerin belirli bir bölgeden temin edildiğini söylemek mümkün değildir. Emir gönderilen

---

³⁹ *Fethiyye-i Cezire-i Kıbrıs*, haz. Harid Fedai, Ankara 1997, s. 59, 110.

⁴⁰ İdris Bostan, "Kıbrıs Seferi Günlüğü", s. 16.

⁴¹ *12 Numaralı Mühimme Defteri (978-979/1570-1572) <Özet-Transkripsiyon ve İndeks> I*, haz. Hacı Osman Yıldırım vd., Ankara 1996, hk. 195, 509, 1042, 1076, 1106, 1132, 1197; Garip yiğitlere dirlik verilmesini havi kayıtlarda bazen onların geldikleri yerlere matuf ipuçları bulunmaktadır. Mesela Anadolu beylerbeyinin arz ettiği bir garip yiğit Edirneli Mustafa olarak kaydedilmiştir. Bkz. *KK*, nr. 221, s. 136 (23 Zilhicce 978/18 Mayıs 1571). Canpolad Bey'in arz ettiği bir garip yiğidin ismi ise İlbasanlı Hasan idi. Bkz. *KK*, nr. 221, s. 148 (10 Muharrem 979/4 Haziran 1571).

⁴² *12 Numaralı Mühimme Defteri (978-979/1570-1572)*, hk. 1131.

⁴³ Şenol Çelik, "Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs Seferi'ndeki Asker ve Zahire Naklinde İçel Sancağı'nın Rolü", *İkinci Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi*, c. 2, Gazimağusa 1999, s. 110; Canpolad Bey'in topladığı gönüllülerle ilgili ayrıca bkz. Şenol Çelik, "XVI. Yüzyılda Hanedan Kurucu Bir Osmanlı Sancakbeyi: Canbulad Bey", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, Sayı 7 (2002), s. 19-20.

yerler haricinde de sefere kendi isteğiyle gelenler mevcuttur. Bu hususta yararlılık gösteren garip yiğitlere dirlik verilmesi için arzda bulunan devlet ricalinden hareketle yorum yapmak mümkündür (Tablo 1). 1 numaralı tablo gönüllülerin hangi sancaklardan Kıbrıs Seferi'ne katıldığını göstermesi açısından önemlidir. Nitekim sefere katılan sancaklar ve garip yiğit arz edenler arasında paralellik söz konusudur⁴⁴.

ARZ EDEN	GARİP YİĞİT SAYISI	ARZ EDEN	GARİP YİĞİT SAYISI
Halep Beylerbeyi Derviş Paşa	34	Canpolad Bey	26 ⁴⁵
Kapudan Paşa	7	Bolu Beyi Mehmed Bey	3
Muzaffer Paşa	10	Menteşe beyi	2
İlbasan Beyi Halil Bey	13	Paşa kethüdası Kapucu İskender'e müteallik	1
Beşşehir Beyi Mehmed Bey	45	Safed beyi	7
Ohri beyi	13	Akşehir beyi	14
Kengiri beyi	2	Niğde beyi	22
Tarsus beyi	3	Kabur beyi	6
Kırşehir beyi	4	Avlonya beyi	5
Behram Paşa	4	Filibey? beyi	1
Mehmed Bey	1	Karaman beylerbeyi	14
Kastamonu beyi	2	Anadolu beylerbeyi	12
Aksaray Beyi Haydar Bey	3	Dülkadirli beylerbeyi	7
Şam yeniçeri kethüdası ve Yeniçeri Serdarı Mustafa	17	Abdi Ağa	1

⁴⁴ Kıbrıs Seferi'ne katılan sancaklarla ilgili bkz. *Kıbrıs Seferi (1570-1571), Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi*, c. 3/3, s. 61-65.

⁴⁵ Canpolad Bey'in arz ettiği bazı garip yiğitlerle ilgili ayrıca bkz. Şenol Çelik, "XVI. Yüzyılda Hanedan Kurucu Bir Osmanlı Sancakbeyi: Canbulad Bey", s. 18, 24.

Menteşe Beyi Gazanfer Bey	1	Adana beylerbeyi	2
Divriği beyi	3	Hamidili Beyi Ahmed Bey	1
Karahisar beyi	7	Kayseri beyi	2
Malatya beyi	3	Zağarcıbaşı	3
Mahmud Bey	1	Cebele beyi	3
Prizren beyi	2	Yeniçeri kethüdası	3
İskender Bey	1	Sabık Rodos Beyi Hamza Bey	1
Yusuf Bey	1	Şam Defterdarı Hüsrev Efendi	1
Trablus Beyi, Hama beyi	2	Sirem beyi	1
Mustafa Kethüda	4	Nişanlı kâğıda yazılanlar	9
Rum beyi	1	**Arz edeni belli olmayanlar	33
Toplam		370 nefer	

Tablo 1: Lefkoşa ve Mağusa Muhasaralarında Başarı Gösteren Garip Yiğitler ve Bunlarla İlgili Arzda Bulunan Devlet Ricali⁴⁶

Tablo 1’de görüleceği üzere muhtelif bölgelerin idarecilerinin emrinde pek çok kişinin gönüllü olarak sefere katıldıkları, bunlardan da yararlılık gösterenlere dirlik tevcihi için merkeze arz edildikleri anlaşılmaktadır. Bu savaçların bazıları tımarlı sipahilerin veya beylerin yanında “hizmetkâr” sıfatıyla sefere katılsalar da çoğunun devletin emriyle toplandığı veya bu emir neticesinde hizmetkâr olmayı tercih ettiği değerlendirilebilir. Yine de bu hususta kesin hüküm vermek mevcut arşiv vesikalarıyla mümkün değildir.

Kıbrıs Seferi’ne katılan gönüllülerin hangi silahları kullandıkları üzerinde de durmamız gerekir. Buna dair bilgilerimiz gönüllü toplanmasıyla ilgili gönderilen emirlere ve dirlik tevcihi sırasında kaydedilen başarılarla dayanmaktadır. Bazı aşiretlerden tüfenk-endaz,

⁴⁶ KK, nr. 221.

kavvas ve piyâde yiğitler talep edildiği emirlere yansımıştır⁴⁷. Yine sefer sonrasında gönderilen bazı emirlerde de bu hususa dair ipuçları vardır. Mesela Canpolad Bey'e gönderilen bir fermanla Kıbrıs Seferi'nde gösterdiği başarılarından dolayı kendisine ve oğullarına terakiler verilerek Kıbrıs Seferi için getirdiği kavvas (okçu) ve tüfenk-endaz askerleri gibi 1572 Donanma Seferi'ne de yiğitler toplayarak oğullarından birini serdar tayin etmesi isteniyordu⁴⁸.

Canpolad Bey'in Kıbrıs Seferi'ne getirdiği gönüllülerin bir kısmının başarılı olduğu ve dirliğe mazhar olduğu düşünüldüğünde garip yiğitler arasında tüfek kullanımının yaygın olduğunu söylenebilir⁴⁹. Kıbrıs Seferi ile ilgili bazı kayıtlarda gönüllü gelen askerlerin tüfek becerisi hakkında ayrıntılı bilgiler vardır. Mesela 60 kişilik bir tüfekçi grubuna başbuğ olan Mahmud'a ibtidadan 3.000 akçelik tımar verilmişti. Bu kayıta bir başarı zikredilmese de Canpolad Bey'in asker getirdiği için terakki alması örneğinde olduğu gibi hassaten “*yarar tüfenk-endâz*” olduğu ve “*60 nefer tüfenkçi reisi*” ibaresi ile tüfeğe vurgu yapılmaktadır. Yine Halep Beylerbeyi Derviş Paşa da “*kâfirin meşhûr topcusunu tüfenkle*” vurduğu için iki garip yiğide Maraş ve Karaman'dan 4.000'er akçelik tımar rica etmişti⁵⁰. Malatya beyinin arz ettiği bir garip yiğitle ilgili kayıt bize reaya kökenli bu savaşçıların tüfek kullanma becerileri ve süvari olarak kabiliyetleri hakkında fikir vermektedir⁵¹. Buna göre garip

---

⁴⁷ 12 Numaralı Mühimme Defteri 978-979/1570-1572, c. 1, s. 339, hk. 491, 502.

⁴⁸ BOA, *Mühimme Defterleri*, nr. 16, hk. 429 (10 Ramazan 979/26 Ocak 1572); Canpolad Bey'in Kıbrıs Seferi'ndeki faaliyetleriyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Şenol Çelik, “XVI. Yüzyılda Hanedan Kurucu Bir Osmanlı Sancakbeyi: Canbulad Bey”, s. 14-24.

⁴⁹ Canpolad Bey Kıbrıs Seferi'nde Lefkoşa ve Mağusa muharebelerinde muhtelif vazifelerde görev alan ve yararlılık gösteren garip yiğitlerle ilgili dirlik ricasında bulunmuştu. Bazıları için bkz. KK, nr. 221, s. 36, 49, 56, 148, 154.

⁵⁰ KK, nr. 221, s. 12 (26 Safer 978/30 Temmuz 1570); Malatya beyinin arz ettiği garip yiğit için düşmanın birini tüfekle vurduğu ve birini yakaladığı kaydedilmişti. Bkz. KK, nr. 221, s. 122 (25 Zilkade 978/20 Nisan 1571); Mustafa Kethüda da Mağusa muhasarasında tüfekle bir düşmanı öldüren garip yiğide dirlik rica ediyordu. Bkz. KK, nr. 221, s. 148, (10 Muharrem 979/4 Haziran 1571).

⁵¹ KK, nr. 221, s. 122 (25 Zilkade 978/20 Nisan 1571); Garip yiğitlerin süvari olarak savaşmış ve başarılı oldukları misalleri çoğaltmak mümkündür. Mesela Dülkadir beylerbeyinin arz ettiği garip yiğitlerden Abdullah oğlu Kasım, Mağusa'dan çıkan düşmanla yapılan muharebede bir düşmanı öldürmüş ancak atı yaralanmıştı. Bkz. KK, nr. 221, s. 125 (Selh-i Zilkade 978/25 Nisan 1571).

yiğitlerden Hüseyin, Mağusa Kalesi'nden çıkan düşman kuvvetlerinin üzerine at salıp tüfeğiyle düşmanı öldürmüştü. Osmanlı idarecilerinin kapıkulu süvarilerine tüfek kullandırmaya çalıştıkları, ancak bu teşebbüsün askerlerin direnciyle karşılaştığı bilinmektedir⁵². Dolayısıyla ilgili örnek ordunun gönüllü zümrelerinde de olsa tüfeğin süvariler tarafından kullanılmaya başlandığını ve başarı sağlandığını göstermesi açısından mühimdir⁵³.

Sefere katılan garip yiğitlerin sadece ok ve tüfek gibi uzaktan kullanabilecekleri değil yakın muharebe silahlarından kılıç ve diğer kesici savaş aletlerini de kullandıklarına dair karineler mevcuttur. Mesela İlbasan beyinin dirlik rica ettiği bir garip yiğidin timar alma gerekçesi “*Lefkoşa fethinde yarar kâfir kesme ve ziyâde yoldaşlık*”tı⁵⁴. Yine muhasaralarda “*baş kesüp*” yoldaşlık ettiği gerekçesiyle birkaç nefere timar verilmişti⁵⁵. Ancak bu tür ifadelerin düşmanı etkisiz hale getirme yöntemini mi yansıttığı, yoksa dirlik tevcihinde kullanılan kalıp ifadeler mi olduğu tam olarak açık değildir.

---

⁵² Rüstem Paşa'nın sadrazamlığında kapıkulu süvarilerine tüfenk kullandırılmaları için bir teşebbüste bulunduğu bilinmektedir. Kanuni Sultan Süleyman devrinde Osmanlı ülkesine gelen Busbecq'e göre tüfeği kullanmak istemeyen süvariler daha sefer yolunda tüfekleri kırmış ve parçalarını bozmuştu. Sebep olarak ise sallanan barutluktan dolayı arkadaşlarının eczacı diye dalga geçtikleri, ellerinin kurum içinde kalması ve elbiselerinin kirlenmesi zikrediliyordu. Bkz. Ogier Ghislain de Busbecq, *Türk Mektupları Kanuni Döneminde Avrupalı Bir Elçinin Gözlemleri (1555-1560)*, çev. Derin Türkömer, İstanbul 2017, s. 134.

⁵³ Kıbrıs Seferi'nde muhtelif askerî zümrelerin görevleri dışında teçhizat kullandıklarına dair karineler mevcuttur. Mesela topların muharebe meydanına naklinden sorumlu olan top arabacıları ocağına mensup Ali Mağusa muhasarasında tüfekle bir yarar düşman öldürdüğü için Rumili'de 3000 akçelik timar tevcih edilmişti. Bkz. KK, nr. 221, s. 145 (3 Muharrem 979/28 Mayıs 1571). Top Arabacıları Ocağı ve vazifelerine dair ayrıntılı bilgi için bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Kapıkulu Ocakları*, c. 2, Ankara 1988, s. 96-113. Bu misal ve garip yiğitlerin süvari olarak tüfek kullandıkları dikkate alındığında Osmanlı ordusunda bulunan askerî zümrelerin düzenli veya yardımcı birlikler olması farketmeksizin önkabule dayalı teçhizatlar ve görevlerle meşgul olmadıkları ortaya çıkmaktadır. Mezkûr durum esasında ordudaki her zümrenin idarecilerin veya kendi terakki isteği neticesinde muhtelif faaliyetlerde bulunduğu göstermektedir. Bu manada Kıbrıs Seferi özelinde dahi olsa katı bir iş bölümünün olmadığı değerlendirilebilir.

⁵⁴ KK, nr. 221, s. 48 (11 Rebiülahir 978/12 Eylül 1570); Tarsus beyi de aynı gerekçe ile bir garip yiğide dirlik istiyordu. Bkz. KK, nr. 221, s. 70 (28 Cemaziyelevvel 978/28 Ekim 1570).

⁵⁵ KK, nr. 221, s. 54 (7 Cemaziyelevvel 978/7 Ekim 1570).

Kıbrıs Seferi'ne katılan reaya kökenli bu savaşçıların silahlarını kendilerinin mi temin ettiği yoksa devletin mi karşıladığı hususu da net değildir. Gönderilen emirlerde genellikle “*harb ü darbe kâdir tîr ve tüfenk-endâz*” yarar yiğitler toplanması istense de silahların teminiyle ilgili açık bir malumat verilmez. Burada “kâdir” ile formüle edilen istek, silah kullanmayı bilen, savaşma arzusu taşıyan veya bu hususta mahir olmaya matuf bir ifade gibi durmaktadır. Zira daha sonra gelen kelimeler zaten doğrudan hangi silahı kullanacağına dairdir. Reayanın elinde tüfeğin bulunma ihtimali yüksek olduğundan buradaki ifadeler silah kullanmayı bilenlere matuf olarak değerlendirilebilir. Nitekim 16. yüzyılın ikinci yarısından itibaren reyanın elinde tüfeğin yaygınlaştığı ve bununla başa çıkabilmek için devletin tüfek teftişi adı altında silahları toplattığı bilinmektedir⁵⁶.

3. Garip Yiğitlerin Kıbrıs Seferi'ndeki Vazifeleri

Osmanlı donanması 16 Mayıs 1570 tarihinde Beşiktaş'tan ayrılarak önce Yedikule'ye akabinde diğer menzillere uğrayarak ve 2 Temmuz'da Limasol'a ulaştı. Geceyi burada geçiren donanma 3 Temmuz akşamında Tuzla (Larnaka)'ya varmış ve 4 Temmuz'da Lala Mustafa Paşa'nın emriyle çıkarma başlamıştı⁵⁷. Lala Mustafa Paşa burada kurulan otağda donanma serdarı Piyale Paşa, Anadolu Beylerbeyi İskender Paşa, Karaman Beylerbeyi Hasan Paşa, Rum (Sivas) Beylerbeyi Behram Paşa, Maraş Beylerbeyi Lala Caferpaşazâde Mustafa Paşa, Halep Beylerbeyi Derviş Paşa, Bağdat Beylerbeyliği'nde mazul Muzaffer Paşa'nın selamlamalarını kabul etti⁵⁸. Burada yapılan toplantıda Lefkoşa'nın muhasara edilmesi kararlaştırılmış ve hazırlıklara başlanmıştı. Evvela

---

⁵⁶ Mücteba İlgürel, “Osmanlı İmparatorluğunda Ateşli Silahların Yayılışı”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, Sayı 32 (1979), s. 301-318, 985. Osmanlıların hassaten 16. yüzyılın ikinci yarısında yapılan seferlerin çoğunda garip yiğit istihdam etmesine karşı kullandıkları silahların temininde birlik yoktu. Gönderilen emirlerin bir kısmında silahlarını kendilerinin temin ettiği, bir kısmına halktan toplanan silahların verildiği, bir kısmına da devlet tarafından silah temin edildiği anlaşılmaktadır. Garip yiğitlerin silahları ve temin yöntemleri hakkında bkz. Serkan Osmanlıoğlu, *Garip Yiğitler (XVI. Yüzyıl)*, s. 59-63.

⁵⁷ Donanmanın güzergâhı için bkz. İdris Bostan, “Kıbrıs Seferi Günlüğü”, s. 20-24.

⁵⁸ *Târîh-i Selânîkî*, c. 1, s. 78; Tablo 1 incelendiğinde bahse konu beylerbeylerine tabi sancakbeylerinin garip yiğitleri arz edenler arasında bulunduğu görülmektedir.

kuşatma için gereken toplar karaya getirildi⁵⁹. Çıkarma tarihinden itibaren hazırlıklarını tamamlayan Osmanlı ordusu 27 Temmuz'da Lefkoşa yakınlarında konakladı. Otağın kurulması için görevlendirilen Akşehir ve Kırşehir beylerine müdahale için kaleden çıkan düşman kuvvetleri Karaman Beylerbeyi Hasan Paşa tarafından püskürtülmüş ve müteakiben kalenin muhasarasına başlanmıştı⁶⁰.

Muhasara planına göre Karaman Beylerbeyi Hasan Paşa ve Anadolu Beylerbeyi İskender Paşa komutasındaki Anadolu ve Karaman eyaleti askerleri kalenin güneydoğusundaki Podocataro burcunu muhasara edecekti. Muzaffer Paşa komutasındaki kuvvetler ise Constanza burcu kuşatacak ve emrinde bazı Rumeli sancakbeyleriyle, Şam ve Trablusşam eyalet askerleri bulunacaktı. Müezzinzade Ali Paşa komutasındaki yeniçeriler ve Kaptan Paşa eyalet askerleri de D'Avila burcunda mevzilenecekti. Derviş Paşa ise maiyetindeki Halep eyalet askerleri ile Tripoli burcunu muhasara edecekti. Lala Mustafa Paşa ise Ağlançe'de karargâhında yer alacaktı. Çoğu zaman Müezzinzade Ali Paşa'nın ve Muzaffer Paşa ile diğer muhasara kollarında bulunarak muhasarayı idare ediyordu⁶¹. Garip yiğitler de mezkûr beylerin maiyetindeki askerlerle birlikte muhasaranın muhtelif aşamalarında faaliyet göstermişlerdir. Bu minvalde aşağıda yaptıkları işler ele alınacaktır.

Garip yiğitlerin Kıbrıs'ta ilk dikkat çeken hizmetleri kale hakkında bilgi sahibi olmak için yapılan faaliyetlerdi. Surlara kadar olan hendeklerin uzunluğu ve genişliği orayı kapatmak için gerekli malzemenin temini açısından mühim olduğundan bu bilgi önem arz ediyordu⁶². Dolayısıyla dirlik alabilmek için tehlikeli olan bu faaliyet en

---

⁵⁹ Top çekmede istihdam olundukları için biri Piyale Paşa'nın adamı olmak üzere 4 nefere 3.000 ve 2.500 akçelik timar verilmişti. Bkz. *KK*, nr. 221, s. 9, 11 (4 Safer 978/8 Temmuz 1570). Muzaffer Paşa'nın da sunduğu bir garip yiğidin yararlılık gerekçesi top çekme olarak zikredilmişse de kaydın çıkarma tarihinden daha geç olmasından gemilerden Tuzla'ya aktarılanlar değil de Lefkoşa muhasarası sırasında metrislere taşınan toplarla ilgili olduğu söylenebilir. Bkz. *KK*, nr. 221, s. 108 (14 Şevval 978/11 Mart 1571).

⁶⁰ Lefkoşa muhasarası hakkında bkz. *Kıbrıs Seferi (1570-1571)*, c. 3/3, s. 93-100.

⁶¹ Recep Dünder, "Kıbrıs'ın Türkler Tarafından Fethi", s. 1223-1224, dn. 47.

⁶² Benzer bir uygulamanın lağım açılmasında da kullanıldığı görülmektedir. Marsigli, lağımın açılacağı mesafenin nasıl ölçüldüğünü izah ederken "*mahir ve cesur bir*

ideal hizmetlerden biriydi. Mesela Mağusa Kalesi hendeklerinin uzunluk ve genişliklerini ölçtükleri için 4 nefere dirlik tevcih edilmişti⁶³. Bunlardan biri sipahi, biri eli emirli ve iki tanesi “dirliksiz” olarak kaydedilen neferlerdi⁶⁴. Dirliksizlere ibtidadan 3.000 akçelik timar tevcih edilirken, sipahiye 2.000 akçe, eli emirliye⁶⁵ ise 1.500 akçe terakki verilmişti⁶⁶.

Muhasaranın yoğunlaştırılacağı yere bağlı olarak askerlerin görevleri de değişmekteydi. Bazı beyler askerleriyle bizzat metriste görev alırken bazıları da koruma vazifesi olarak karavul nöbetinde kalırdı⁶⁷. Garip yiğitlerin de bu manada emrine verildikleri ya da yanında geldikleri bey ile birlikte karavul vazifesini icra ettiklerini kayıtlardan anlaşılmaktadır. Kıbrıs Seferi'nde Lefkoşa ve Mağusa kalelerinin

---

lağımci”nın seçildiğini ve bu neferin ayakta veya yerde olarak ince bir ip bağladığı taşı muayyen mahalden duvara doğru atıp fazla kalan yerini kestiğini ve sonrasında duvar tarafta kalan kısmı çekerek siperde mesafeyi ölçtüklerini kaydeder. Bkz. Graf Marsilli, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Zuhur ve Terakkisinden İnhitatu Zamanına Kadar Askerî Vaziyeti*, çev. Mütekait Kaymakam Nazmi, Ankara 1934, s. 168; muhtelif kale muhasaraları tasvirleri ve anlatımları için bkz. s. 242-249; 251-261.

⁶³ Mağusa Kalesi'nin surları ve hendeklerinin Osmanlı müellifleri içerisinde de meşhur olduğu ve etkisini uzun süre devam ettirdiği görülür. Evliya Çelebi buna dair güzel misaller ve mukayeseler vermektedir. Bkz. Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, c. 4, haz. Yücel Dağlı ve Seyit Ali Kahraman, İstanbul 2000, s. 179, 222-223; c. 7, İstanbul 2003, s. 80-81.

⁶⁴ *KK*, nr. 221, s. 149 (11 Muharrem 979/5 Haziran 1571); Bu hususta bir diğer misal 1574 Tunus Seferi sırasında Tunus ve Halkulvad muhasaralarında yaşanmıştır. Tunus ve Halkulvad kalelerinde “*hendeğe girüp tûl ve arz görüp hizmette bulunan*”, “*hendek ölçmeye gereği gibi yoldaşlıkta bulunan*” iki ayrı nefer için bkz. *KK*, nr. 227, s. 2.

⁶⁵ Eli emirliyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Serkan Osmanlıoğlu, *Garip Yiğitler (XVI. Yüzyıl)*, s. 187-194.

⁶⁶ Mağusa Kalesi'nin 1 Ağustos 1571 fethedildiği (Kemal Çiçek, “Kıbrıs”, s. 382) dikkate alındığında keşif harekâtının (5 Haziran 1571) kuşatmanın başlarında olduğu ve kalenin fethinde önemli rol oynadığı değerlendirilebilir.

⁶⁷ Kuşatmalar esnasında metristeki askerler için en büyük tehlike kaleden bir huruç harekâtı yapılmasıydı. Bu sebepten metristeki askerlerin korunması için karavullar tayin edilmekteydi. Karavul için bkz. Abdülkadir Özcan, “Karakol”, *DİA*, c. 24, s. 430-431. Farklı askerî zümreler istihdam edilmekle birlikte genelde timarlı sipahiler ve bazen de kapıkulu süvarileri metrislerin etrafında karavul nöbeti tutarlardı. Uzunçarşılı, kapıkulu sipahilerinin doğrudan karavul hizmetinde bulduklarını zikretmeden ordugâhta muhafaza görevlerinin olduğunu ifade eder. Bkz. *Kapıkulu Ocakları*, c. 2 s. 180-184. Kapıkulu sipahilerinin karavul hizmetleri ve aldıkları terakkiler için bkz. Coşkun Ünsal, *Osmanlı Askerî Teşkilatında Kapıkulu Süvarileri (XVI-XVII. Yüzyıllar)*, s. 277.

kuşatmalarında metrisi basmak isteyen düşmanla pek çok defa muharebeye girişmişlerdir. Aksaray Beyi Haydar Bey, İlbasan Beyi, Niğde Beyi⁶⁸, Ohri Beyi'nin emrinde garip yiğitlerin olduğu ve karavul hizmetinde oldukları, yapılan tevcihatten görülmektedir. Garip yiğitlerden karavulda yararlılık gösterenlere genel olarak ibtidadan 3.000 akçelik tımar tevcih edilmişti⁶⁹. Tımandan farklı olarak Niğde beyinin emrindeki bir garip yiğide tımara çıkan ve gediği boşalan bir Şam yeniçerisinin gediği 5 akçe ile verilmişti⁷⁰.

Muhasara kuvvetlerinin korunması için hazırlanan toprak siper, istihkâm anlamına gelen metris, muhasara hattının kurulması açısından gerekli olup müdafilerin top ve tüfek atışlarından korunması açısından önemliydi. Müdafilerin ateş hattında bulunması nedeniyle metris kazma oldukça tehlikeli bir görevdi. Nitekim kuşatmanın başlayabilmesi ve başarıya ulaşması için surlara en yakın bölgeler tercih ediliyordu. Dolayısıyla dirlik almak isteyen garip yiğitler bu tehlikeli yerlerde istihdam ediliyor, hayatta kalmayı başarıp hizmette bulunanlara dirlik tevcih ediliyordu. Metrisler hazırlandıktan sonra ise topların çekilmesi, yerleştirilmesi ve topçu efradının korunması için etrafına yapılacak “domuz damı”⁷¹ ve hendeğin doldurulması için gerekli olan ağaç tomruk getirilmesi gibi işlerde de garip yiğitler istihdam ediliyordu. Lefkoşa muhasarası sırasında Adana Mirlivası İbrahim Bey'in, Kilis Mirlivası, Trablus Mirlivası Mehmed Bey, Mora Mirlivası Ahmed Bey, Mehmed Bey, Habib Bey, Mehmed Bey, Yusuf Bey'in adamlarından oluşan 27 nefer metris kazımı ve top çekiminde istihdam edilmişti⁷². Muzaffer

---

⁶⁸ Niğde Beyi, muhasara esnasında atlı karavul hizmetine verilmişti. Pîrî'nin ifadelerine göre düşmanla muharebe etmekten geri durmamıştı. Bkz. *Fethiyye-i Cezire-i Kıbrıs*, s. 13).

⁶⁹ Karavuldaki garip yiğitlerin yararlılıklarını gösterdikleri saha ekseriyetle Mağusa'dan yapılan huruç harekâtlarıdır. Bazı misaller için bkz. *KK*, nr. 221, s. 90 (28 Recep 978/26 Aralık 1570); *KK*, nr. 221, s. 92 (6 Şaban 978/3 Ocak 1571), s. 92 (7 Şaban 978/4 Ocak 1571); s. 100 (10 Ramazan 978/5 Şubat 1571).

⁷⁰ *KK*, nr. 221, s. 153 (25 Muharrem 979/19 Haziran 1571).

⁷¹ Osmanlıların melce, Avusturyalıların “kapuniyer” dedikleri domuz damları bomba, mermi ve taşlara dayanıklı olarak inşa edilirdi. Kale kuşatmasında kullanılan domuz damıyla ilgili izahat için bkz. Graf Marsilli, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Zuhur ve Terakkisinden İnhitâtı Zamanına Kadar Askerî Vaziyeti*, s. 245, 247.

⁷² Halep Beylerbeyi Derviş Paşa'nın mektubuyla zikredilen beylerin adamları hakkında metris kazımı ve top çekiminde hizmet ettikleri için tımar istenmiştir. Bkz. *KK*, nr. 221,

Paşa'nın, Beyşehir beyinin, Kaptanıderya Ali Paşa'nın sundukları defterlerde de Kıbrıs Seferi'nde muhtelif bölgelerde top çeken garip yiğitler vardı⁷³. Kimin sunduğu belli olmayan başka bir defterde Lefkoşa fethinde ve Mağusa Kuşatması'nda top çekme ve metris yapmada hizmet eden 10 nefer gönüllü askere 3.000 akçelik timar verilmişti⁷⁴. Metriste bulunan askerlerin iâşesi hususunda da garip yiğitlerin kullanıldığı görülür. Halep beylerbeyine gönderilen fermanda buna dair bir misal söz konusudur. Zağarcıbaşı Musa Ağa, garip yiğitlerden Ali'ye yeniçeri metrislerinde gece-gündüz sakalık ettiği ve su verirken düşman şakalozu ile vurulup yaralandığı için bir hisar gediği verilmesini istiyordu⁷⁵.

Metrisler hazırlayarak surların önündeki hendeğe yaklaşan Osmanlı kuvvetleri *sıçan yollarını* açarken çıkardığı toprağı bu hendeği geçmek için kullanmak amacıyla kale önüne yığardı⁷⁶. Bundan sonra ise surlara ulaşmak amacıyla yapılacak geçiş yolu için çıkarılan toprak

---

s. 25-26 (18 Rebiülevvel 978/20 Ağustos 1570); s. 64 (20 Cemaziyelevvel 978/20 Ekim 1570); s. 108 (14 Şevval 978/11 Mart 1571); s. 129 (9 Zilhicce 978/4 Mayıs 1571); s. 148 (9 Muharrem 979/3 Haziran 1571); s. 152 (15 Muharrem 979/9 Haziran 1571); KK, nr. 221, s. 152 (22 Muharrem 979/15 Haziran 1571); s. 155 (1 Safer 979/25 Haziran 1571); s. 156 (4 Safer 979/29 Haziran 1571); Toplarla ilgili hususlarda sadece garip yiğitlerin hizmet etmediğini ifade etmemiz gerekir. Topçubaşının tezkiresiyle kul oğlu ve kul karındaşı olup burada hizmet ettikleri için iki akçe ile topçu olarak ocağa alınanlar söz konusudur. Bkz. KK, nr. 221, s. 144 (2 Muharrem 979/27 Mayıs 1571).

⁷³ Müezzinzâde Ali Paşa'nın adamları için bkz. KK, nr. 221, s. 14-15 (26 Safer 978/30 Temmuz 1570); Beyşehir beyi adamı için bkz. KK, nr. 221, s. 50 (11 Rebiülahir 978/12 Eylül 1570); Muzaffer Paşa adamı için bkz. KK, nr. 221, s. 1089 (14 Şevval 978/11 Mart 1571); Muhasaranın başlangıcında Kapudan Ali Paşa (Müezzinzâde), Anadolu Beylerbeyisi İskender Paşa, Karaman Beylerbeyi Hasan Paşa ve Şehrizol Beylerbeyi Muzaffer Paşa ile Canpolad Bey metrislerin hazırlanmasında görev almışlardı. Bkz. *Fethiyye-i Cezire-i Kıbrıs*, s. 13.

⁷⁴ KK, nr. 221, s. 129 (9 Zilhicce 978/4 Mayıs 1571).

⁷⁵ Mühimme Defterleri nr. 13, hk. 1806 (28 Safer 979/22 Temmuz 1571); Kıbrıs seferinde dergâh-ı âli sakalarının bulunduğu ve sakabaşının adamlarından dirliksiz olanlara da seferdeki hizmetlerinden dolayı dirlikler verilmiştir. Mesela bkz. KK, nr. 221, s. 133 (18 Zilhicce 978/13 Mayıs 1571).

⁷⁶ Hendek kazarken müdafilerin saldırıları neticesinde yaralanan ve dirlik alan garip yiğitler de vardı. Mesela garip yiğitlerden Abdullah oğlu Mehmed, Lefkoşa muhasarasında hendek kazarken top serpindisi ile yaralanmış ve kendisine gece gündüz metristen ayrıldığı için dirlik verilmişti. Bkz. KK, nr. 64 s. 80 (16 Rebiülevvel 978/18 Ağustos 1570).

torbalarla hendeğe doldurulurdu⁷⁷. Kıbrıs Seferi'nde garip yiğitlerin “toprak sürme”⁷⁸ olarak da ifade edilen hendek doldurma işinde istihdam edildiklerine dair kayıtlar vardır⁷⁹. Yapılan işin tehlikesine nispetle çuvallara doldurulan toprağı atmak için fedai yazılması da yine bu hizmetleri yaparak dirlik elde etmek isteyen garip yiğitler için uygun bir yoldu. Derviş Paşa'nın sunduğu deftere göre 5 nefer hendekte yapılan muharebede çuvalları atmak için fedai yazılmış ve hizmetlerini eda etmişti. Derviş Paşa'nın gönüllüler için de tavsiyede bulunduğu görülür. Bu tavsiye gönüllüler hakkında devletin tavrını yansıtması açısından son derece mühimdir. Zira Derviş Paşa, diğer askerleri de teşvik için, daha önce fedai yazılıp hizmette bulunanlara dirlik tevcih edilmesi gerektiğini savunmaktaydı⁸⁰. Burada fedai yazılmasıyla kastedilen ayrı bir askerî sınıftan ziyade yapılan işin tehlikesine matuf bir isimlendirmedir⁸¹. Bu

---

⁷⁷ Veysel Göger, 16. Yüzyıl Osmanlı Kale Kuşatmaları (Strateji, Taktik, Kuşatma Aşamaları ve Teknolojisi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul 2014, s. 127-133.

⁷⁸ Toprak sürme bazı çalışmalarda siper kazma faaliyeti olarak zikredilse de (Mehmet Canatar, “Muhasara, Osmanlılar'da”, *DİA*, c. 31, s. 13) kayıtlarda metris kazımından sonra ve gediklerden önceki faaliyetler olarak karşımıza çıkmasından hendek doldurma faaliyeti olduğu anlaşılmaktadır.

⁷⁹ Mağusa muhasarasında Beyşehir beyi ve Diyarbakır beylerbeyi emrinde “toprak sürme” ve “toprak berkitme” işlerinde çalışan garip yiğitlere 3.000 akçe timar ihсан edilmişti. Bkz. *KK*, nr. 221, s. 152 (15 Muharrem 979/9 Haziran 1571); *KK*, nr. 221, s. 152 (22 Muharrem 979/15 Haziran 1571); Karaman beylerbeyinin arzı için bkz. *KK*, nr. 221, s. 159 (11 Safer 979/5 Temmuz 1571).

⁸⁰ “*Mezbûrlar için Derviş Paşa tezkire gönderüp hendak dibinde toprak için atılan çuvalları üstüne itmekte fedâyi yazılıp varup edâ-i hizmet idüp sa'irlerini dahi tergîb için mezbûrlara dirlik olmak lâzımdır deyü bildirmeğin ibtidâdan ikişer bin akçe timar buyurıldı.*”. Bkz. *KK*, nr. 221, s. 173 (6 Rebiulevvel 979/29 Temmuz 1571). Derviş Paşa'nın İskender Paşa, Mustafa Paşa ve Kapudan Ali Paşa ile birlikte Lefkoşa muhasara kolları komutanlarından olması bu teşviki istemesinde etkili olmuştur. Paşaların muhasara kollarına tayinleriyle ilgili bkz. Zîrekî, *Târîh-i Kıbrıs*, I. Kısım, haz. Münevver Durmuşoğlu, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Lisans Mezuniyet Tezi, İstanbul 1965, s. 28-29.

⁸¹ İncelediğimiz arşiv kayıtlarında *toprak sürme* işinde istihdam edilen diğer isimler için bu sıfat kullanılmamıştır. Osmanlı kroniklerinde ise yine mezkûr işte olduğu gibi tehlikeli bir duruma giren askerler için bu ifadenin kullanıldığı görülür. Mesela Celali reislerinden Taval Halil'in kardeşini takip eden ordu Nıksar dağlarında olduğunu haber alınca çarhacı ve dümdar kuvvetleri çıkararak güvenliği sağlamaya çalışmışlar, “*fedâyi yiğitler diller ve başlar*” getirerek düşmanın durumundan haberdar olunmuştu. Bkz.

manada muharebe sahasında ölüm tehlikesi en yüksek olan uğraşlar için garip yiğitlerin istihdam edildiğini ve bunları teşvik etmek için dirlik verildiğini söylemek yanlış olmaz.

Müdafiler hendeği doldurmaya çalışan ve umumî hücumla geçmek isteyen muhasara kuvvetlerini engellemek için bazı yollara başvuruyorlardı. Askerlere saldırılması, doldurulan odun ve çalıkların tutuşturulması, hendeği doldurmak için atılan toprağın alınması bu manada karşılaşılan metotlardı⁸². Osmanlılar, düşman askerlerinin çıktığı noktayı tespit etmeye, burayı kapatmaya gayret ederlerdi. Buradan çıkan askerler canlı ele geçirilmeye çalışılır, gerektiğinde öldürülürlerdi. Her ne kadar ayrıntılara vâkıf olamasak da Lefkoşa'daki müdafilerin bu tarz saldırılarının sonuçsuz kaldığı Graziani'nin şu ifadelerinden anlaşılmaktadır; "...hendeğe o kadar sağlam yerleşmişlerdi ki, surların altını kazarak oyarak yıkmaya başladılar, onların şehre girmesini önleyecek bir güç kalmamıştı..."⁸³. Diğer taraftan tevcih kayıtlarından Venedik kuvvetlerinin bazı teşebbüsleri hakkında da bilgilere ulaşabilmekteyiz. Mesela Lefkoşa Kalesi yanında yürüyüş yapılacak yerleri kazan bir kavvası çengelle yakalayıp çekmek isteyen müdafilerin teşebbüsü 5 sipahi ve 1 garip yiğit tarafından boşa çıkarılmıştı⁸⁴. Mağusa muhasarasında ise hendekten çıkarılan toprağı almaya çalışan düşman askerlerinin olduğu görülür. Hatta bunlardan birini yakalayan bir sipahi ve bir garip yiğide dirlik ve terakki verilmiştir⁸⁵.

Lefkoşa ve Mağusa muhasaraları sırasında müdafiler zaman zaman kale dışarısına çıkardıkları birliklerle hendekte olan Osmanlı

Topçular Kâtibi Abdülkâdir (Kadri) Efendi Tarihi (Metin ve Tahlil), c. 1, haz. Ziya Yılmaz, Ankara 2003, s. 531. Buradan da anlaşıldığı üzere mevcut askerî grubun içerisinde tehlikeli bir işi yapan kişilere atfen kullanılmaktadır.

⁸² Müdafilerin saldırıları ve Osmanlıların uyguladığı bazı müdafaa taktikleri için bkz. Veysel Göğür, 16. Yüzyıl Osmanlı Kale Kuşatmaları, s. 127-133.

⁸³ Antonio Maria Graziani, *Kıbrıs Savaşı 1570-1571*, s. 46.

⁸⁴ *KK*, nr. 221, s. 29 (25 Rebiülevvel 978/27 Ağustos 1570); "*Lefkoşa'nın yürüyüş yollarını kazan kavvaslardan birin kafir kal'adan çengel ile çeküp alırken halâs eylemişlerdir deyü*" (*Mühimme Defterleri*, nr. 8 s. 64 (25 Rebiülevvel 978/27 Ağustos 1570)); Kavvası kurtaranlardan garip yiğit Hamza'ya Avlonya Beyi Muzaffer Paşa'nın isteğiyle dirlik verildiği anlaşılmaktadır. Tımışvar beylerbeyine yazılan emir için bkz. *KK*, nr. 64, s. 107.

⁸⁵ *KK*, nr. 221, s. 94 (20 Şaban 978/17 Ocak 1571).

kuvvetlerine veya karavuldaki askerlere saldırmışlardı. Bu manada müdafî kuvvetlerinin huruç hareketleri iki amaca matuftu. İlki, hücum eden taraftan esir alarak istihbarat elde etmek. İkincisi ise hem metris yapımını zorlaştırmak hem de karşı tarafın moralini bozmaktı. Bu huruç harekâtı genelde hücum kuvvetlerinin tarassut altında tutularak gafîl avlayabilecekleri bir zamanda gerçekleştirilirdi. Lefkoşa ve Mağusa muhasaralarında düşman tarafından gerçekleştirilen huruç harekâtı bu amaca matuftur. Bu manada Lefkoşa ve Mağusa'dan çıkan düşmanlarla yaşanan muharebelerde yararlılık gösteren garip yiğitler vardır⁸⁶. Lefkoşa muhasarasında Karaman Beylerbeyi Hasan Paşa'nın bulunduğu kola yapılan şiddetli huruç hareketleri ve metrîste bulunan askerlerin mücadeleleriyle ilgili ayrıntılı bilgilere de sahibiz⁸⁷. Yine Mağusa muhasarasında Maraş Beylerbeyi Mustafa Paşa'nın lağımçıları üzerine huruç hareketi gerçekleştirilmişti⁸⁸.

Düşman birliklerine, kalelerden huruç eden düşmana veya kale önündeki birliklere ya da düşman metrislerine yapılan cengâverce saldırıyı ifade eden ve esasında dil (esir) almaya matuf bir eylem olan “at

⁸⁶ Bu konuda oldukça fazla misal olmakla birlikte burada bazıları zikredilecektir. Lefkoşa ve Mağusa'dan çıkan düşmanla muharebede yararlılık gösteren garip yiğitlerle ilgili bazı misaller için bkz. *KK*, nr. 221, s. 25 (18 Rebiulevvel 978/20 Ağustos 1570); Ohri Beyi ve Karaman Beylerbeyi'nin arzları için bkz. *KK*, nr. 221, s. 100 (10 Ramazan 978/5 Şubat 1571); Dülkadirli Beylerbeyi'nin arzı için bkz. *KK*, nr. 221, s. 101 (12 Ramazan 978/7 Şubat 1571); Şam Yeniçeri Kethüdası arzı için bkz. *KK*, nr. 221, s. 104 (Gurre-i Şevval 978/26 Şubat 1571); Niğde Beyi'nin arzı için bkz. s. 186 (18 Rebiulevvel 979/10 Ağustos 1571); muhtelif diğer örnekler için bkz. *KK*, nr. 221, s. 102 (14 Ramazan 978/9 Şubat 1571), s. 102-119, 121-125, 127-132, 134-144, 158-159, 172. Mezkûr kayıtlar 14 Ramazan 978/9 Şubat 1571-4 Rebiulevvel 979/27 Temmuz 1571 tarihleri arasını kapsamaktadır.

⁸⁷ “ve zirh-püş iki üç bin mîkdârı melâ'in-i nekbet-furiş taşra çıkup ... kendüler bi'l-ittifâk ba'zı atlu ve ba'zı yayak Karaman meterisi üzerine hücum etdükde; ... mîr-i mîrân-ı iklim-i Yünân Hasan Paşa-yı rifat-mekân [14a] hazretleri ... 'asâkir-i devlet-nişânı ile güşiş edüp ol hâlde sâ'ir zümre-i sipâh-ı nuşret-karînun dahi 'urük-ı hamîyyetleri ve nâ'ire-i gayretleri müteharrîk olup berk-ı 'atf gibi havale olduklarında, rih-i 'âşîfriy-i sahradan has ü hâşâki târ ü mâr ve seyl-i nil ka'r-ı deryadan remâl-ı âbi der-kenâr etdüğü gibi, ol gelen gürüh-ı mekrûhı tağıdup başlann ârâyış-i rimâh-ı efi-mişâl kılup {tob-ı} ru'üs-ı a'dâ-yı {14b} nekbet-karm ile ordu-yı hümâyüm toldurdılar. Küffâr-ı lâzîmü'l-intişârün şîmşîr-i cân-şîkârdan halâs olanları fîrâr edüp mür-ı hakîr-i bî-dermân ve mar-ı piçîde-i nâtüvân gibi şîka-i zemîn-i kal'a-i şekâvet-temkîni giru ihtiyar etdiler.” Bkz. *Fethiyye-i Cezire-i Kıbrıs*, s. 14.

⁸⁸ *Fethiyye-i Cezire-i Kıbrıs*, s. 40.

salma” da garip yiğitlerin yoldaşlıklarını gösterdikleri yerlerden biriydi. Muhasaranın doğası gereği tehlikeli olduğu kadar dil elde etmek için uygun ve yararlı bir yöntem olduğu aşikârdır. Mesela Mağusa Kalesi'nden çıkan düşmana “*at salan*” ve “*dil getiren*” Niğde Beyi'nin bir adamı için timar istenmişti⁸⁹. Karaman Beylerbeyi'nin sunduğu bir başka örnekte ise yararlılık gösteren bir garip yiğit hem düşmana at salmış hem de bayrak ve esirle dönmüştü⁹⁰.

Ohri, Avlonya, Prizren ve İlbasan beylerinin sunduğu arzlarda ise Mağusa'dan çıkan küffara mukabelede bulunarak bir askeri öldüren nefere 3.000 akçe timar istenmişti⁹¹. Düşman birliğine atla hücum etmek kendi başına tehlikeli bir adet olduğu halde daha ileri giderek kale kapısında bekleyen düşmanlara saldıran garip yiğitler de vardı. Derviş Paşa'nın sunduğu arza göre Mağusa Kalesi'nde çıkan düşmana at salan Hasan, kale kapısına kadar giderek silahıyla düşmanı yaralayarak geri dönmüştü⁹². Tek seferlik yaptığı at salmayla dirlik alabilen garip yiğitler olduğu gibi bunu defaatle gerçekleştirdikten sonra arz edilenler de vardı⁹³.

Düşman eşyasını getirerek dirlik almak kuşatmanın hemen her aşamasında karşımıza çıkan bir durumdur. Zira yararlılığını ispat etmek isteyen neferlerin muhatabına kanıt sunması talep edilen dirliğin tevcihinde kolaylık sağlardı. Mesela Lefkoşa muhasarası sırasında Halep beylerbeyinin adamı karavulda iken kale önüne çıkan bir “*yarar kafir*”e at salarak başındaki tulgasını (miğferini) getirmişti⁹⁴. Garip yiğitlerden

---

⁸⁹ Kayseri Beyi'nin arzı için bkz. *KK*, nr. 221, s. 110 (20 Şevval 978/17 Mart 1571).

⁹⁰ *KK*, nr. 221, s. 99 (7 Ramazan 978/2 Şubat 1572). Lefkoşa'dan alınan esirlerle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Akif Erdoğan, “1570'te Lefkoşa'nın Fethinde Alınan Hristiyan Esirler”, *Yeni Türkiye*, Sayı 128 (2022), s. 363-367.

⁹¹ *KK*, nr. 221, s. 85 (12 Recep 978/10 Aralık 1570).

⁹² *KK*, nr. 221, s. 84 (10 Recep 978/8 Aralık 1570); Bir diğer misal ise çıkan düşmanı uzaktan tüfeğiyle öldüren Mehmed b. Abdullah'tı. Yeniçerilerden ve sipahilerden askerlerin şahitliğiyle yoldaşlığını kanıtlamış ve 3.000 akçelik timar almıştı. Bkz. *KK*, nr. 221, s. 84 (9 Recep 978/7 Aralık 1570).

⁹³ Semendire Beyi'nin sunduğu arz için bkz. *KK*, nr. 225, s. 66 (29 Rebiulevvel 980/9 Ağustos 1572).

⁹⁴ Dülkadir Beylerbeyi'nin mektubuyla Halep Beylerbeyi adamına verilen 3.000 akçelik timar için bkz. *KK*, nr. 221, s. 82 (Gurre-i Recep 978/29 Kasım 1570); Kimin sunduğu belli olmayan başka bir örnekte ise düşman tulgası getiren bir garip yiğide 2000 akçe

Yusuf ise Lefkoşa muhasarasında burç üzerinde savaşıırken yaralanmış ve düşmanın tüfeğini de almıştı. Yusuf'a bu başarısı karşılığında 3.000 akçelik timar emri verilmişti⁹⁵.

Kalelere yakın bir mahalden tünel açılarak surların çökertilmesi veya patlatılması olarak ifade edilen lağım, Osmanlıların kale kuşatmalarında sur hattını geçebilmek için tercih ettiği yöntemlerden biriydi. Osmanlılar muhasaralarda iki tip lağım kullanmaktaydı. Bunların ilki metrislerin bulunduğu alandan surlara atılan lağımlardı. Henüz sıçan yollarının ve hendeğin doldurulmamış olduğu dikkate alındığında bu lağımın kazılma süresinin uzun süreceği ama başarılı olunduğu takdirde hücum kuvvetlerine kolaylık sağlayacağı aşikârdır. İkinci tip lağım ise daha çok düşman surlarına yaklaşıp hendekler doldurulduktan ve havale kuleleri inşa edildikten sonra hazırlanan lağımlardı. *Kubur* da denilen bu lağım, toprağın altından değil sıçan yolu şeklinde etrafına toprak yığarak ve üstü ağaçlarla kapatılmak suretiyle inşa edilirdi⁹⁶. Müdafiler, su dolu leğenler/kovalar ve davul derilerindeki titreşim vasıtasıyla Osmanlıların lağımalarının yönünü tayin ettiğinde karşı lağımlar açarak o lağımı çökertmeyi hedeflerdi. Bazen de lağımlar çökertilmeyip toprağın altında küçük çaplı bir muharebe yaşanırdı. Çok dar bir mekânda gerçekleşen bu çatışmalarda karşı tarafın durumunu öğrenmek için esir alınmaya da çalışılıyordu. Bu manada Kıbrıs Seferi'nde muhtelif ricalin emrindeki askerlerin ve garip yiğitlerin lağım hizmeti verdiklerine dair misaller vardır. Mesela Akşehir beyi metris ve lağımda hizmet eden bir garip yiğide dirlik istiyordu⁹⁷. Yine Mağusa Kalesi'nde Canpolad Bey'in lağımında düşmanla muharebede yararlılık gösteren bir nefere 3.000 akçelik timar ihsan edilmişti⁹⁸.

---

timar tahsis edilmişti (“*Gece ile kal’adan çıkan küffârın toğulgasın alup getürmeğın*”, *KK* nr. 221, s. 19 (6 Rebiulevvel 978/8 Ağustos 1570); Ayrıca bkz. *Mühimme Defterleri*, nr. 8, s. 140).

⁹⁵ BOA, *Timar Ruznamçe Defterleri* (=D.FRZ.d), nr. 30, s. 453.

⁹⁶ Veysel Göger, 16. Yüzyıl Osmanlı Kale Kuşatmaları, s. 118-120; Marsigli'nin galeri olarak adlandırdığı sıçan yolları, düşman ateşinden korumak maksadıyla bahse konu domuz damlarıyla örtülü bir yol haline getirilebiliyordu. Bkz. Graf Marsilli, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Zuhur ve Terakkisinden İnhitâtı Zamanına Kadar Askerî Vaziyeti*, s. 247.

⁹⁷ *KK*, nr. 221, s. 63 (20 Cemaziyelevvel 978/20 Ekim 1570).

⁹⁸ Beyşehir beyinin sunduğu tezkire için bkz. *KK*, nr. 221, s. 155 (Gurre-i Safer 979/25 Haziran 1571).

Garip yiğitler, muhasaranın tüm aşamalarında olduğu gibi umumî hücumları ifade eden yürüyüşlerde de yer alarak dirlik alma ümidiyle “şeca’at-şiâr”lıklarıyla ön plana çıkıyorlardı. Bu manada garip yiğitlerin Lefkoşa yürüyüşlerinde⁹⁹, Mağusa yürüyüşlerinde¹⁰⁰ görev aldıkları, bunlardan başarı gösterenlere timar ve gedik tevcih edildiği anlaşılmaktadır. Bu hücumlar sırasında açılan gedikler muhasaranın neticesi açısından önemliydi. Gedik açılmasıyla ilgili Mustafa Kethüda'nın sunduğu kişiler konumuz açısından oldukça önemlidir. Zira bu kayıta Mağusa muhasarasında hizmet eden 3 neferle ilgili önemli bir ayrıntı kaydedilir. “*Hendeği açarak kuleye ilk kazma vuranlar*” olarak tanımlanan 3 garip yiğide hizmetleri mukabilinde dirlik tevcihine vesile olmuştu¹⁰¹. Bu işin düzensiz kabul edebileceğimiz gönüllüler tarafından gerçekleştirilmesi de devletin tehlike arz eden görevlerde profesyonel askerlerini olabildiğince az kullanmaya çalıştığına işaret etmektedir.

Surlarda gedik açılmasından sonra gedikte, burçlarda ve sur üstünde devam eden mücadelelerde diğer askerî zümrelerle birlikte garip yiğitlerin önemli bir yeri vardı. Mesela Lefkoşa'daki umumi hücumların birinde surlardaki gediklerde devam eden muharebede başarılı olan iki garip yiğide Diyarbakır'da gönüllü gediği verilmişti¹⁰². Bu iki neferle

---

⁹⁹ İlbasan beyi Halil Bey'in arzı için bkz. *KK*, nr. 221, s. 40 (11 Rebiulahir 978/12 Eylül 1570); Halep beylerbeyi ile Kaptanıderya Pertev Paşa'nın sunduğu garip yiğitler için bkz. *KK*, nr. 221, s. 41 (11 Rebiulahir 978/12 Eylül 1570); Beyşehir Beyi, Halep Beylerbeyi, Canpolad Bey ve Derviş Paşa'nın sunduğu garip yiğitlerle ilgili bkz. *KK*, nr. 221, s. 49 (11 Rebiulahir 978/12 Eylül 1570); Menteşe beyinin arzı için bkz. *KK*, nr. 221, s. 54 (10 Cemaziyelevvel 978/10 Ekim 1570); Kengiri beyi arzı için bkz. *KK*, nr. 221, s. 58 (14 Cemaziyelevvel 978/14 Ekim 1570); Beyşehir beyi arzları için bkz. *KK*, nr. 221, s. 61 (18 Cemaziyelevvel 978/18 Ekim 1570), s. 63 (20 Cemaziyelevvel/20 Ekim 1570); Tarsus Beyi arzı için bkz. *KK*, nr. 221, s. 70 (28 Cemaziyelevvel 978/28 Ekim 1570); Mehmed Bey'in arzı için bkz. *KK*, nr. 221, s. 85 (13 Recep 978/11 Aralık 1570); Akşehir Beyi Hüsrev Bey'in arzı için bkz. *KK*, nr. 221, s. 86 (17 Recep 978/15 Aralık 1570); Muzaffer Paşa'nın arzı için bkz. *KK*, nr. 221, s. 128 (9 Zilhicce 978/4 Mayıs 1571).

¹⁰⁰ Anadolu Beylerbeyi'nin sunduğu garip yiğitler için bkz. *KK*, nr. 221, s. 165 (21 Safer 979/15 Temmuz 1571). Mağusa'da kule yürüyüşünde hizmet eden garip yiğitle Safed beyinin arzı için bkz. *KK*, nr. 221, s. 187 (19 Rebiulevvel 979/11 Ağustos 1571). Akşehir ve Beyşehir beylerinin Mağusa yürüyüşünde hizmet eden garip yiğitlerle ilgili sunduğu kayıtlar için bkz. *KK*, nr. 221, s. 172 (4 Rebiulevvel 979/27 Temmuz 1571), 191 (23 Rebiulevvel 978/15 Ağustos 1571).

¹⁰¹ *KK*, nr. 221, s. 198 (2 Rebiulahir 979/24 Ağustos 1571).

¹⁰² *KK*, nr. 221, s. 47 (11 Rebiulahir 978/12 Eylül 1570).

ilgili düşülen “yoldaşlarının şehîd olduğu ve kendilerinin yaralı oldukları” kaydı mücadelede hayli garip yiğidin bulunduğu işaret etmektedir. Surların yıkılması veya gediklerin ele geçirilmesinden sonra mücadele dış surlarla iç surların arasındaki alanda, dış surların üzerinde veya kulelerde devam etmekteydi. Mağusa’da Canpolad Bey kolunda açılan lağımla yıkılan burç başında ve yine aynı muhasarada Derviş Paşa’nın emrinde yıkılan burçlar üzerinde savaşan garip yiğitlerle ilgili kayıtlar mevcuttur¹⁰³.

Muharebe içerisinde yer almaları haricinde fetih sonrasında alınan kalelerin tamirinde çalışarak dirlik alan garip yiğitlere de rastlamak mümkündür. Mesela hem Lefkoşa yürüyüşündeki hizmetleri hem de kalenin tamirindeki yoldaşlığı için Muzaffer Paşa’nın arz ettiği bir garip yiğide 3000 akçelik timar tevcih edilmişti¹⁰⁴. Yine Kıbrıs Beylerbeyi Sinan Paşa, Mağusa Kalesi’nin tamirinde çalışan 10 gureba için dirlik talep etmişti¹⁰⁵. Bazı durumlarda garip yiğitlerin önceki meslekleriyle ilgili de ayrıntı verilmekteydi. Buna mukabil yararlılık gerekçelerinin meslekleriyle ilgili olup olmadığı açık değildir. Kıbrıs Seferi’nde Beyşehir beyinin sunduğu garip yiğitlerden biri Aşçı Hızır’dı. “Kıbrıs’a gelelden berü hizmetden hâlî olmayup ve yürüyüşde dahi ziyâde yoldaşlık” ettiği için ibtidadan 4.000 akçelik timar tevcih edilmişti¹⁰⁶. Kayıttan anlaşıldığına göre Hızır’ın yararlılığı iki aşamadan oluşmaktadır. İlki Kıbrıs’a geldiğinden beri yaptığı hizmetler ikincisi ise yürüyüşte, yani hücumlarda hizmet etmesidir. Bu manada müphem bırakılan ilk hizmetlerin mesleğiyle ilgili olabileceği değerlendirilebilir. Benzer bir durum “Lefkoşa fethinde yarar kafir kesüp yoldaşlık” ettiği için kendisine timar tevcih edilen Nalband Şaban için de geçerlidir¹⁰⁷. Bir

¹⁰³ KK, nr. 221, s. 155 (Gurre-i Safer 979/25 Haziran 1571), s. 184 (16 Rebiulevvel 979/8 Ağustos 1571); Canpolad Bey’in sunduğu bir arzda Mağusa’da yıkılan burcun başında savaşarak kâfirlerin ellerinden bayraklarını alan bir garip yiğide 3.000 akçe timar tevcih edilmişti. Bkz. KK nr. 221 s. 154 (27 Muharrem 979/21 Haziran 1571). Canpolad Bey’in lağımla yıktığı burç hakkında ayrıca bkz. *Fethiyye-i Cezire-i Kıbrıs*, s. 46; Canpolad Bey ve askerleri bu burçta oldukça şiddetli çatışmalara katılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Şenol Çelik, “XVI. Yüzyılda Hanedan Kurucu Bir Osmanlı Sancakbeyi: Canbulad Bey”, s. 22-23.

¹⁰⁴ KK, nr. 221, s. 128 (9 Zilhicce 978/4 Mayıs 1571).

¹⁰⁵ KK, nr. 225, s. 40 (17 Safer 980/29 Haziran 1572).

¹⁰⁶ *Mühimme Defterleri*, nr. 8, hk. 1205 (1 Cemaziyelahir 978/31 Ekim 1570).

¹⁰⁷ KK, nr. 221, s. 48 (11 Rebiulahir 978/12 Eylül 1570).

diğer misal ise Niğde, Bolu ve İlbasan beylerinin arz ettiği garip yiğitlerden Mehmed oğlu Kâtip Ali hakkındadır. Ali'ye Lefkoşa fethinde ve Mağusa'dan çıkan düşman birlikleriyle yapılan muharebelerdeki yoldaşlığı için üç bin akçelik timar istenmişti¹⁰⁸. Şaban ve Ali'nin yoldaşlığı ve mükâfatı muharip olarak başarılarından olsa da garip yiğitler arasında mesleği sahibi olanların da bulunduğunu göstermesi açısından mühimdir.

4. Garip Yiğitlerin Aldıkları Dirlikler

Garip yiğitler arasında başarı gösterenlere, hizmetleri mukabilinde dirlik veya gedik tevcih ediliyordu¹⁰⁹. Böylece sisteme dâhil olup devletin kadrolu askerleri olarak düzenli bir gelire sahip oluyorlardı. Garip yiğitler merkez ordusu da dâhil pek çok askerî zümreye girebiliyorlardı. Mesela yeniçeri kethüdasının sunduğu 3 garip yiğide, 3 akçe ile cebecilik verildiği görülmektedir¹¹⁰. Kıbrıs Seferi'ne katılan garip yiğitlerin taşra askerî teşkilatında girdikleri sınıflar hem kalelerde bulunan muhtelif ulufeli zümreler hem de taşrada bulunan yeniçeri birlikleriydi¹¹¹. Kalelerdeki sınıflardan genellikle gönüllü gediği verilmekteydi¹¹². Bazı durumlarda ise beşlü ve tüfekçi gediği ve isim verilmeden hisar gediği şeklinde zikredilen kayıtlar da söz konusuydu¹¹³.

---

¹⁰⁸ *KK*, nr. 221, s. 123 (27 Zilkade 978/22 Nisan 1571).

¹⁰⁹ Başarıları karşılığında mükâfat alanlar sadece garip yiğitler değillerdi. *KK*, nr. 221'de muhtelif askerî zümrelere ait kimselerin yararlılıkları neticesinde dirlik ve terakki aldıkları kayıtlar söz konusudur. Sipahizâde, zaimzâde, kul oğlu, kul karındaşı, yeniçeri, bölük halkı ile timarlı sipahiler ve zuema bunlardan bazılarıdır. Mesela metriste tüfeğiyle düşmanı öldüren bir yeniçeri bölüğe ilhak edilirken, aynı faaliyeti gösteren diğer bir yeniçeriye timar tevcih ediliyordu. Bkz. *KK*, nr. 221, s. 144 (2 Muharrem 979/27 Mayıs 1571).

¹¹⁰ *KK*, nr. 221, s. 160 (13 Safer 979/7 Temmuz 1571).

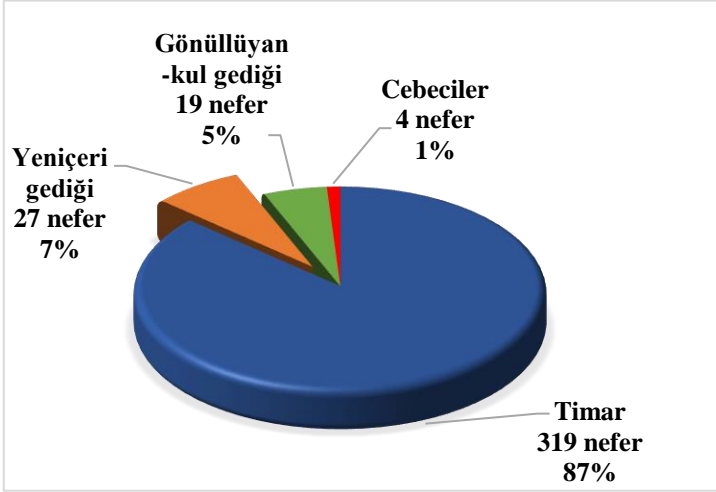
¹¹¹ Muhtemelen Şam Yeniçerileri Serdarı emrinde sefere gelen garip yiğitler, Şam yeniçerilerinden timara çıkanların gediklerine veya düşenden vermek üzere tayin ediliyorlardı. Bazı misaller için bkz. *KK*, nr. 221, s. 93, 99-100, 104-105, 211-212.

¹¹² Kıbrıs Seferi'nde Lefkoşa yürüyüşünde ve gediklerde hizmet eden 2 garip yiğide Diyarbakır'da gönüllü gediği verilmişti (*KK*, nr. 221, s. 47 (11 Rebiulahir 978/12 Eylül 1570)); misaller için bkz. *KK*, nr. 221, s. 54, 98, 100, 155, 157, 207.

¹¹³ Kıbrıs Seferi özerlerinde örneğimiz olmasa da daha erken tarihli kayıtlarda mezkûr vazifeyi aldıkları görülmektedir. Mesela Hasan Bey ulufesiz ve timarsız serhadde hizmet eden bir garip yiğide beşlü gediği rica etmiş ve kabul edilmişti. Bkz. *KK*, nr. 214, s. 44 (22 Safer 963/6 Ocak 1556).

Diğer taraftan Kıbrıs Seferi'nde buldukları ve sonraki yıllardaki görevlerinden dolayı birkaç yıl sonra sunulan garip yiğitler de vardı¹¹⁴.

Sefere katılan bu gönüllülerin aldığı dirliklerin çoğunluğunu Osmanlı taşra askerî teşkilatına ait zümreler oluşturmaktaydı. Bunlar eyalet askerî teşkilatının en önemli unsuru olan tımarlı sipahiler, kalelerdeki gönüllüyan sınıfı, taşradaki yeniçeri bölükleri ve Mısır'daki bölüklerdir. Mesela bir garip yiğit 11 akçe ile Çerâkise-i Mısır zümresine alınmıştı¹¹⁵. Muhtelif askerî rical tarafından arz edilen 26 garip yiğide ise yevmî 5 ve 6 akçe ile Şam'da yeniçeri gediği tahsis edilmiştir¹¹⁶. Yine bazı beylerin sundukları garip yiğitlere de kul ve gönüllü gediği verilmişti¹¹⁷. Bu bilgiler ışığında garip yiğitlerin muhtelif askerî zümrelerin yanında daha çok tımar tasarruf etmeye başlayarak sisteme dâhil olduklarını söyleyebiliriz (Grafik 1).

Grafik 1: Garip yiğitlere verilen dirliklerin dağılımı¹¹⁸

¹¹⁴ Seferden iki sene sonrasına tekabül eden bir tevcih kaydı bu hususta misal teşkil etmektedir. Buna göre Kıbrıs Beylerbeyi Sinan Paşa, Mağusa Kalesi'nin tamirinde çalışan 10 gureba için dirlik talep etmişti. Bkz. *KK*, nr. 225, s. 40 (17 Safer 980/29 Haziran 1572).

¹¹⁵ *KK*, nr. 221, s. 34 (7 Rebiülahir 978/8 Eylül 1570).

¹¹⁶ *KK*, nr. 221, s. 100, 104, 105 (mezkr kayıtlar 9 Ramazan-10 Şevval 978 arasındadır).

¹¹⁷ Mesela 5 garip yiğide Mağusa muhasarasında ziyade yoldaşlık ettikleri gerekçesiyle yevmî 10'ar akçe ile gönüllü gediği verilmişti. Bkz. *KK*, nr. 221, s. 207 (11 Rebiülahir 979/2 Eylül 1571).

¹¹⁸ *KK*, nr. 221'deki dirlikler esas alınmıştır.

Garip yiğitlerden başarı gösterenlere hizmetleri mukabilinde hangi sancaklardan timar tevcih edildiğiyle ilgili tam bir istatistik çıkarmak maalesef mümkün değildir. Ancak bazı ruus kayıtlarında tevcih yerlerinin yazılması yorum yapmamıza imkân tanır. Mesela Halep Beylerbeyi Derviş Paşa'nın sunduğu 2 garip yiğidin dirlik alacakları yerler olarak Maraş ve Karaman olarak belirtilmişti¹¹⁹. Lefkoşa yürüyüşünde ve kalede hizmetten dolayı 2 garip yiğide Diyarbakır gönüllü gediği verilmişti¹²⁰. Beyşehir beyi de 1 garip yiğide Erzurum'dan timar tevcih edilmesini rica ediliyordu¹²¹.

Dirlik alınan yerlerle ilgili bir diğer veri kaynağı ise yazılan emirlerdir. Bu emirlerden sisteme dâhil olacak garip yiğitlerin muhtelif vilayetlere dağıtıldıkları anlaşılmaktadır. Hassaten 13 numaralı mühimme defteri bu manada beylerbeyilerine gönderilen emirleri ihtiva etmektedir. Mesela Karaman beylerbeyine gönderilen emirlerde 24 garip yiğide başarıları mukabilinde dirlik tevcihi isteniyordu. Karaman Eyaleti'nde timar verilmesi istenilen garip yiğitlerin Aksaray, Kayseri, Beyşehir, Karahisar-ı Şarkî (2), Niğde (7), Kırşehir, Rum ve Kastamonu sancakbeyleri tarafından arz edilen neferler olduğu görülür¹²².

Timar ruznamçe defterlerinden tespit ettiğimiz kayıtlar, garip yiğitlere verilen timarların hangi vilayetlerde yer aldığını göstermesi açısından önemlidir. Seferi müteakip yıllardaki defterleri taradığımızda timar tevcihi için tercih edilen hususî bir bölgenin olmadığı görülür. Bu manada garip yiğitlere tevcih edilen timarların bulunduğu yerler şunlardır; Hüdavendigar, Karesi, Menteşe, Karahisar-ı sahib, Sultanönü, Kastamonu, Bolu, Teke, Hamid, Alaiye¹²³, Karesi, Canik, Çorum, Halep,

¹¹⁹ KK, nr. 221, s. 14 (26 Safer 978/30 Temmuz 1570).

¹²⁰ KK, nr. 221, s. 47 (11 Rebiülahir 978/12 Eylül 1570).

¹²¹ KK, nr. 221, s. 103 (Gurre-i Şevval 978/26 Şubat 1571); Niğde beyinin arz ettiği bir garip yiğide de timarı Erzurum'da verilmişti. Bkz. *Mühimme Defterleri*, nr. 13, hk. 602.

¹²² *Mühimme Defterleri*, nr. 13, hk. 23, 49, 104, 253, 260, 295, 316, 402, 470, 471, 545, 607, 681, 748, 1098, 1376, 1524, 1526, 1568, 1616, 1670, 1689, 1800, 1824.

¹²³ Alaiye'de timar verilen bir garip yiğit için ayrıca bkz. Aydın Kurt ve Ayşenur Erdoğan, "Kıbrıs Seferi'nin Teke ve Alaiye Sancaklarındaki Timar Düzenine Etkisi", *Antalya'nın Sosyal ve İktisadi Tarihi (Osmanlı Dönemi)*, ed. Erdal Taşbaş, Ankara 2022, s. 320. Müellifler, gönüllü savaşçılardan olan garip yiğitleri kapıkulu süvarileri zümresi içerisinde bulunan gureba bölükleri ile karıştırmış ve Alaiye'den timar alan bir garip yiğidi kapıkulu zümresi olarak zikretmişlerdir. Bahse konu garip yiğit olan "Kasım oğlu

Hama, Selimiye, Azez, Tarsus, Divriği, Adana, Maraş, Kütahya (Simav), Aydın, Ankara, Hüdavendigar (Seferihisar), Menteşe, Viranşehir (Bolu), Kengiri gibi yerler vardır¹²⁴.

Garip yiğitlere tevcih edilen timarların miktarıyla ilgili tam bir birlik söz konusu değildir. Muhtelif Osmanlı idarecilerinin arz ettiği neferlere yine farklı miktarlarda timarlar verilmiştir. Genel olarak 3.000 akçelik dirliklerin tevcih edilmesine dair emir verildiği görülür¹²⁵. Buna mukabil her zaman emri verilen miktarda timar alamadıkları anlaşılmaktadır. Mesela Lefkoşa muhasarasında burç üzerinde “*küffar ile cenk ederken*” yaralanan ve düşmanın tüfeğini almış olan Yusuf’un elinde 3.000 akçelik timar emri bulunmasına rağmen Halep’ten verilen dirliği noksanı daha sonra tekmil edilmek üzere 2.000 akçelikti¹²⁶. Benzer

---

Ahmed” (BOA, *DFRZ.d*, nr. 32, s. 319 (13 Ramazan 979/29 Ocak 1572)), çalışmamızda daha önce zikrettimiz üzere herhangi bir bölük ve ulufe zikredilmeden kaydedilmesinden de anlaşılacağı üzere reyadan toplanan savaşıçılardandır. Mezkûr timar ruznamçe defterinde gureba bölüklerinden kimselerin de timar aldığı kayıtlar söz konusudur. Gönüllü savaşıçılardan farklı olarak bölük ve ulufe miktarları zikredilmektedir. Mesela daha önce Arslan adlı bir sipahinin tasarrufunda olan timarın onun vefatından sonra gurebâ-yı yemîn zümresinden 100. bölükte yevmî 9 akçe alan Erdoğan’ya tahsis edilmişti (*DFRZ.d*, nr. 32, s. 4 (23 Şevval 979/9 Mart 1572)). Defterde kapıkulu ordusundaki gureba zümresinden kimselere tevcih edilen diğer misaller ilgili bkz. *DFRZ.d*, nr. 32, s. 27, 107, 177.

¹²⁴ Kıbrıs Seferi’ndeki yararlılıkları için garip yiğitlere tevcih edilen timarlar için bkz. BOA, *DFRZ.d*, nr. 30, s. 453; *DFRZ.d*, nr. 31, s. 198; *DFRZ.d*, nr. 32, s. 5, 28, 35, 36, 136, 227, 268, 278, 298, 319, 344, 352, 370, 373; *DFRZ.d*, nr. 33, s. 81, 105, 465, 481, 492, 500, 540, 549, 629; *DFRZ.d*, nr. 34, s. 134, 415, 442; *DFRZ.d*, nr. 35, s. 41, 204, 249, 278, 318, 458, 581; *DFRZ.d*, nr. 36, s. 276; *DFRZ.d*, nr. 37, s. 116, 499, 576; *DFRZ.d*, nr. 39, s. 150, 177.

¹²⁵ Genel manada seyreden miktarların üzerinde dirlik tevcihi de söz konusu olabiliyordu. Mesela garip yiğitlerden Yahşi oğlu Kadem’in aldığı dirlik böyleydi. Üstelik timar yerine zeamet tevcih edilmişti. Ancak doğrudan bir zeamet tevcihi olmamış, seferde gösterdiği başarılar minvalinde henüz ilk dirliğini almadan ikinci defa tevcihte bulunmuş ve dirliği 7.000 akçelik timardan 20.000 akçelik zeamete çevrilmişti (“*Sâbika garip yiğitlerden Lefkoşa muhâsarası ve yürüyüşünde ziyâde hizmet itmekle 7 bin timar virilen Yahşi oğlu Kadem... Mağusa kal’ası hendaki yakınında küffârın iki çobanı ve 106 re’s koyunu girerken görüp bir nefer yoldaşıyla varup çobanları katl idüp koyunları askerın ete müzâyakaları var iken getirüp ziyâde yoldaşlık itmeğın*”). Bkz. *KK*, nr. 221, s. 106 (10 Şevval 978/7 Mart 1571). İfadelerde görüldüğü üzere Kadem’in ilk yoldaşlığında verilen timarın zeamete çevrilmesinin sebebi askerın et ihtiyacının arttığı bir zamanda bu ihtiyacı karşılayacak bir başarı göstermesidir.

¹²⁶ *D.FRZ.d*, nr. 30, s. 453.

bir durum Mağusa Kalesi'nden huruç eden düşmanlarla gerçekleşen muharebelerde yararlılık gösteren garip yiğitlerden Ali için de geçerlidir. Beyşehir beyinin arzıyla kendisine 3.000 akçelik timar emri verilmesine rağmen noksanı daha sonra tekmil edilmek üzere 2.300 akçelik bir timar veriliyordu¹²⁷. Şu hâlde garip yiğitlerin ellerine verilen dirlik emirlerinde yazılı miktarlarda timarları her zaman tasarruf edemediği söylenebilir.

Sonuç

Osmanlı İmparatorluğu'nun askerî teşkilatına dair yapılan çalışmalar muhtelif sebeplerden dolayı merkez ve taşra teşkilatında bazı gruplar üzerinde sınırlı kalmıştır. Gönüllü savaşçılarla ilgili yapılan çalışmalar ise henüz başlangıç aşamasındadır. Bu manada çalışmamızda gönüllü savaşçılardan olup hassaten reayadan toplanan askerleri ifade eden garip yiğitlerin faaliyetleri Kıbrıs Seferi özelinde ele alındı. Gönüllü savaşçıların temin yerleri ve kullandıkları teçhizatlar başta olmak üzere nasıl organize oldukları ortaya koyulmaya çalışıldı. Garip yiğitleri arz eden devlet ricalinin listesi çıkarılarak gönüllü savaşçıları istihdam eden idareciler tespit edildi.

Garip yiğitlerin muhasaradaki faaliyetleri arşiv vesikaları ışığında ortaya koyuldu. Gönüllü savaşçıların muhasaralardaki konumlarına Kıbrıs Seferi örneği üzerinden dikkat çekildi. Garip yiğitlerin karavul nöbetinden, lağım kazmaya, gedikler ve burçlardaki muharebelerde ve umumî hücumlarda muharip güç olarak istihdam edildikleri görülmektedir. Diğer taraftan hendekteki askerlere su dağıtmak veya top ve toprak taşımak ile metris hazırlamak gibi geri hizmette kullanıldıkları da kayıtlardan anlaşılmaktadır.

Tevcih işlemlerine dair veriler gönüllü savaşçıların hassaten taşra askerî organizasyonunun parçası olan zümrelere alındıklarını göstermiştir. Çerakise-i Mısır, Şam Yeniçerileri, Gönüllüyân gedikleri girilen zümreler arasında yer alsa da dirliklerin ağırlığını timarlar oluşturmaktadır. Verilen timarların miktarları bazı durumlarda değişiklik arz etmekle birlikte genel itibarıyla 3000 akçelik dirliklerdir. Dirliklerin

---

¹²⁷ "...yedi yüz akçe noksanıyla tekmil olmak üzere...". Bkz. *DFRZ.d*, nr. 39, s. 150. Noksanı daha sonra tekmil edilmek üzere garip yiğitlere tevcih edilen dirliklerle ilgili diğer misaller için bkz. *DFRZ.d*, nr. 31, s. 198; *DFRZ.d*, nr. 34, s. 442; *DFRZ.d*, nr. 39, s. 177.

bir bölgeye mahsus olmadığı, farklı eyaletlere dağıtıldığı açıkça görülmüştür.

Dirlik elde etmek amacıyla Osmanlı ordusu içerisinde bulunan garip yiğitlerin hem muharebe alanının hazırlanması hem de hücumlarda aktif rol aldığı görülmektedir. Osmanlı askerî tarih yazımında gönüllü savaşçıların rollerine dikkat çekilmesi önemlidir. Üstelik bu grupların ortaya çıkışı ve artışı pek çok askerî, iktisadî ve sosyal gelişmeyle doğrudan ilişkilidir. Devletin eşkıyalık hareketleri başta olmak üzere, eyaletlerdeki idarecilerin güç kazanması, asi tenkillerinin zorlaşması ve savaşçı açığının kapatılmasında önemli yer tutan paralı savaşçıların ilk nüvelerini de oluşturmaları açısından önemlidir.

KAYNAKÇA / REFERENCES

Arşiv Kaynakları / Archival Sources

Kamil Kepeci Tasnifi

nr. 64, 221

Mühimme Defterleri

nr. 8, 11, 13, 16

Timar Ruznamçe Defterleri

nr. 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39

Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi

Fatih Koleksiyonu, nr. 3497

Kaynak Eserler ve Yayınlanmış Arşiv Vesikaları / Primary Sources and Published Archival Sources

12 *Numaralı Mühimme Defteri (978-979/1570-1572) <Özet-Transkripsiyon ve İndeks> I*, haz. Hacı Osman Yıldırım vd., Ankara 1996

DE BUSBECQ, Ogier Ghislain, *Türk Mektupları Kanuni Döneminde Avrupalı Bir Elçinin Gözlemleri (1555-1560)*, çev. Derin Türkömer, İstanbul 2017

Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî, *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, c. IV, VII, haz. Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, Robert Dankoff, İstanbul 2000

Fethiyye-i Cezire-i Kıbrıs, haz. Harid Fedai, Ankara 1997

GRAZIANI, Antonio Maria, *Kıbrıs Savaşı 1570-1571*, ed. R. Halluma, çev. Ali Çakıroğlu, Lefkoşa 2017

GÜNAY, Musa, 55 Numaralı Mühimme Defteri, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Samsun 1996

Hicri 835 Tarihli Suret-i Defter-i Sancak-i Arvanid, neşr. Halil İnalçık, Ankara 1987

KAYA, Kenan, 11 Numaralı Mühimme Defteri'nin (H.978-986/1570-1578) Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019

Koçi Bey Risalesi, haz. Ali Kemalî Aksüt, İstanbul 1939

Lütfi Paşa Âsafnâmesi (Yeni Bir Metin Tesisi Denemesi), haz. Mübahat S. Kütükoğlu, İstanbul 1991

MARSILLI, Graf, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Zuhur ve Terakkisinden İnhitâtı Zamanına Kadar Askerî Vaziyeti*, çev. Mütেকait Kaymakam Nazmi, Ankara 1934

Mühimme Defteri 44, haz. Mehmet Ali Ünal, İzmir 1995

Osmanlı Devlet Teşkilatına Dair Kaynaklar Kitâb-ı Mesâlih, Hirzu'l-Mülük ve Kitâb-ı Müstetâb, haz. Yaşar Yücel, Ankara 1988

Osmanlı Kanunnâmeleri, c. 9, haz. Ahmet Akgündüz, İstanbul 1996

Selânikî Mustafa Efendi, *Târîh-i Selânikî (971-1003/1563-1595)*, c. 1, haz. Mehmet İpşirli, Ankara 1999

Topçular Kâtibi Abdülkâdir (Kadri) Efendi Tarihi (Metin ve Tahlil), c. 1, haz. Ziya Yılmaz, Ankara 2003

ZINKEISEN, Johann Wilhelm, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, c. 2, çev. Nilüfer Epçeli, İstanbul 2011

Zîrekî, Târîh-i Kıbrıs, I. Kısım, haz. Münevver Durmuşoğlu, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Lisans Mezuniyet Tezi, İstanbul 1965

Araştırma ve İnceleme Eserleri/ Secondary Sources

ALKAN, Mustafa, "Osmanlı Devleti'nde Akıncı Ocağının Sonu", *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, Sayı 13 (2013), c. 7, s. 107-116

BOSTAN, İdris, "Kıbrıs Seferi Günlüğü ve Osmanlı Donanmasını'nın Sefer Güzergâhı", *Dünden Bugüne Kıbrıs Meselesi*, yay. haz. Ali Ahmetbeyoğlu ve Erhan Afyoncu, İstanbul 2001, s. 11-38

ÇELİK, Şenol, "Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs Seferi'ndeki Asker ve Zahire Naklinde İçel Sancağı'nın Rolü", *İkinci Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi*, c. 2, Gazimağusa 1999, s. 107-129

- ÇELİK, Şenol, “XVI. Yüzyılda Hanedan Kurucu Bir Osmanlı Sancakbeyi: Canbulad Bey”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, Sayı 7 (2002), s. 1-34.
- ÇİÇEK, Kemal, “Kıbrıs”, *DİA*, c. 25, 373-379
- DÜNDAR, Recep, “Kıbrıs'ın Fethi”, *Türkler*, c. 9, ed. H. C. Güzel, K. Çiçek ve S. Koca, Ankara 2002, s. 667-678
- ERDOĞRU, Mehmet Akif, “1570'te Lefkoşa'nın Fethinde Alman Hristiyan Esirler”, *Yeni Türkiye*, Sayı 128 (2022), s. 363-367
- FODOR, Pal, “Serhatte Ekmeğini Çıkarmak: 16. Yüzyıl Osmanlı Ordusunda Gönüllüler”, *Kızıl Elma*, çev. Özgür Kolçak, s. 413-456
- GÖĞER, Veysel, 16. Yüzyıl Osmanlı Kale Kuşatmaları (Strateji, Taktik, Kuşatma Aşamaları ve Teknolojisi), Marmara Üniversitesi Türkiye Araştırmaları Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul 2014
- İLGÜREL, Mücteba, “İl Erleri Hakkında”, *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, Sayı 12 (1998), s. 125-140
- İLGÜREL, Mücteba, “İl Erleri”, *DİA*, c. 22, 59-61
- İLGÜREL, Mücteba, “Osmanlı İmparatorluğunda Ateşli Silahların Yayılışı”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, Sayı 32 (1979), s. 301-318, 985
- İNALCIK, Halil, “Military and Fiscal Transformation in the Ottoman Empire (1600-1700)”, *Archivum Ottomanicum*, Sayı 4 (1980), s. 283-337
- İNALCIK, Halil, “Osmanlı İdare, Sosyal ve Ekonomik Tarihiyle İlgili Belgeler: Bursa Kadı Sicillerinden Seçmeler”, *TTK Belgeler Dergisi*, Sayı 14 (1981), c. 10, s. 1-91
- KOLÇAK, Özgür, XVII. Yüzyıl Askeri Gelişimi ve Osmanlılar: 1660-64 Osmanlı-Avusturya Savaşları, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul 2012
- KURT, Aydın ve Ayşenur Erdoğan, “Kıbrıs Seferi'nin Teke ve Alaiye Sancaklarındaki Timar Düzenine Etkisi”, *Antalya'nın Sosyal ve İktisadi Tarihi (Osmanlı Dönemi)*, ed. Erdal Taşbaş, Ankara 2022, s. 311-328

- Kıbrıs Seferi (1570-1571), Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi*, c. 3/3, Ankara 1971
- METE, Zekai, “Osmanlı Taşrasında Bürokratik Muamelat: Sancakbeyi Belge ve Defterleri”, *Osmanlı Araştırmaları*, Sayı 19 (1999), s. 181-221
- MURPHEY, Rhoads, *Osmanlı’da Ordu ve Savaş, 1500-1700*, M. Tanju Akad, İstanbul 2007
- OSMANLIOĞLU, Serkan, Osmanlı Devleti’nde Gönüllü Askerlerden Garip Yiğitler (XVI. Yüzyıl), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul 2023
- ÖZCAN, Abdülkadir, “Karakol”, *DİA*, c. 24, 430-431
- ÖZCAN, Abdülkadir, “Gurebâ Bölükleri”, *DİA*, c. 14, 201-202
- SETTON, Kenneth M., *The Papacy and The Levant, The Sixteenth Century from Julius III to Pius V*, c. 4, Philadelphia 1984
- SOYUDOĞAN, Muhsin, “Bir Timar, Bir Ömür: Divane Müslüm’ün Trajikomik Hikâyesi”, *Toplum ve Bilim*, Sayı 145 (2018), s. 140-163
- TUĞLUCA, Murat, “Osmanlı’da Nefir-i Âmm Uygulamasının Erken Dönem Örnekleri ve Toplumsal Dinamizme Yansıması”, *Bellekten*, Sayı 289 (2016), c. 80, s. 773-796
- TURAN, Şerafettin, *Kanuni’nin Oğlu Sehzade Bayezid Vak’ası*, Ankara 1961
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Kapıkulu Ocakları*, c. 2, Ankara 1988
- ÜNSAL, Coşkun, Osmanlı Askerî Teşkilatında Kapıkulu Süvarileri (XVI-XVII. Yüzyıllar), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul 2023
- WHITE, Sam, *Osmanlı’da İsyân İklimi Erken Modern Dönemde Celali İsyânları*, çev. Nurettin Elhüseyni, İstanbul 2013

Extended Summary

Since the early Ottoman period, when the timar system and the kapıkulu organization were insufficient, various promises were given to encourage the reaya for voluntary military service. In addition to the promise of a regular source of income (dirlik), population growth in Anatolia and the droughts of the so-called "Little Ice Age" disrupted agricultural activities and limited the ability of the young population to engage in agricultural activities. This situation, coupled with the state's need for soldiers, usually armed with firearms, led to a significant increase in the number of volunteers going to the front in the second half of the 16th century. The most crowded group among these volunteers were the garip yigits. Although various studies have been conducted to date on the garip yigits, who were an important part of the Ottoman army and were mainly from the reaya, they have not been evaluated in the context of a campaign or a battle. In this sense, this study examines the garip yigits in the context of the Cyprus Expedition (1570-1571) in terms of their position within the military organization, the duties they performed and the cadres they received. The introduction discusses the Ottomans' utilization of the reaya as a fighting force and explains the nature of volunteer warriors.

The archival documents and the chronicles of the period constitute our main sources on the activities of the garip yigits in the Cyprus Campaign. Mühimme Defterleri nr. 8 and Kamil Kepeci nr. 221 in the Ottoman Archives, which can be considered as campaign diaries and which are important for studies on both the general nature of the Cyprus Expedition and the soldiers participating in the expedition, constitute our main sources on the activities of the garip yigits. The records in these books are important in terms of the people who presented the garip yigits and the work they did in the campaign and the rewards they received. In this respect, the military officials who presented the garip yigits are tabulated to show from which provinces they came.

From the arrival of the Ottoman fleet in Cyprus, the activities of the garip yigits differed according to the activities of the army. These activities were generally parallel to the stages of the siege. The first place where the garip yigits were utilized was the preparation of the encirclement area. In this sense, it is noteworthy that the army landed on the island and the siege of Nicosia began. Preparation of the metris,

transportation of cannons, plowing the soil for the ditch and keeping the caravans for the safety of the army are the places where garip yigits are encountered. On the other hand, digging sewers, public marches and skirmishes at breaches and bastions are also places where they are frequently encountered.

In the third part of the article, the directorships obtained by the garip yigits as a result of the aforementioned activities are discussed. In this respect, the timar system has the largest share in the employment of the garip yigits. From the archival documents, information on the locations where the garip yigits received timar for those who showed merit in the Cyprus Expedition has been identified. A search of the timar ruznamçe registers reveals that they received timar from regions such as Hudavendigar, Karesi, Mentеше, Karahisar-ı sahib, Sultanönü, Kastamonu, Bolu, Teke, Hamid, Alaiye, Karesi, Canik, Çorum, Aleppo, Hama, Selimiye, Azez, Tarsus, Divriği, Adana, Maraş, Kütahya (Simav), Aydın, Ankara, Hudavendigar (Seferihisar), Mentеше, Viranşehir (Bolu), Kengiri. The similarity of the aforementioned place names with the administrative regions of the military officials who supplied the garip yigits is important in terms of the places where the volunteer warriors came from and the people they served.

This study reveals that the reaya, who had been utilized as a fighting force in various forms since the foundation of the Ottoman Empire, were employed in the Ottoman army under the name of garip yigit from the mid-16th century onwards and performed important duties. On the other hand, the nature of the garip yigits, whose employment rate increased especially with the 1572 Expedition, the 1574 Tunisian Expedition and the Eastern Expedition that started in 1578, was analyzed in the context of a campaign and their nature was revealed.